

Handwritten note: Hanke Reki 26.2.02 MN, -
syöt. undellen 17.10.03

VALKEAKOSKI SÄÄKSMÄKI RAPOLA

Rapolan keskiaikaisen kylän inventointi
K. Vuoristo 2001

Valkeakoski Sääksmäki Rapola

Kunta: ~~Sääksmäki~~ VALKEAKOSKI

Kylä: Rapola

Tila: Rapola, Voipaala

Tutkimuksen laatu: inventointi

Kohteen ajoitus: historiallinen aika

Peruskarttalehti: 2132 02 Sääksmäki

Peruskoordinaatit: x = 6788 – 6789, y = 2503

Maanomistajat: Suomen valtio/Museovirasto ja Valkeakosken kaupunki

Tutkimuslaitos: Museovirasto

Tutkija: Huk Katja Vuoristo

Kenttätöaika: 1.10. - 5.10.2001

Tutkitun alueen laajuus: n. 4 km²

Tutkimusten kustantaja ja kustannukset: Suomen akatemia, 24 000 mk

Löydöt: KM 2001061: 1 – 64, diarioitu 26.10.01, säilytys: Kansallismuseo

Diapositiivit: 124974: 1 - 5

Mustavalkonegatiivit: 124975: 1 – 15

Aikaisemmat tutkimukset (historiallinen aika): Valkeakosken Rapolan kartanon

rakennusarkeologiset tutkimukset 1996 ja Valkeakosken Rapolan ja Voipaalan
historiallisten muinaisjäännösten inventointi 1997

Kirjallisuus: Hagrrén Georg 2001. Valkeakosken Rapola, talonpoikaiskylästä herraskartanoksi.

Rapola-tutkimuksia 1.

Inventointikertomuksen sivumäärä: 1 – 34

Liitteet: löytöluettelo, diapositiiviluettelo, negatiiviluettelo, karttamerkkien selitykset ja yleiskartta

Alkuperäisen kaivauskertomuksen säilytyspaikka: Museovirasto, Rakennushistorian osaston

topografinen arkisto

tutkimus

Tiivistelmä

Tutkimuksen lähtökohtana oli etsiä Rapolan keskiaikaiseen kylään liittyviä muinaisjäännöksiä ja siten paikallistaa kylän keskiaikaista asutusta. Tutkimus keskittyi Rapolan harjun alarinteisiin sekä harjun lounaan puoleisille piha- ja peltoalueille. Inventoinnin suunnittelussa käytettiin apuna vanhoja arkistolähteitä ja karttoja. Tutkimus osoitti, että nykyinen asutus on tuhonnut ja peittänyt alleen vanhempia kohteita. Inventoinnin yhteydessä löydettiin ainoastaan kaksi todennäköisesti ehjää ja mahdollisesti keskiaikaan ajoittuvaa kohdetta. Näistä toinen sijaitsi korkealla mäellä, jonka laella oli terassimainen tasanne. 1600-luvun tiluskartan mukaan vanha tielinjaus on kulkenut terassin eteläpuolitse. Toinen kohde sijaitsi Rapolan kartanon alapuutarhassa myös terassimaisella tasanteella. Molemmat kohteet kairattiin ja koekuopitettiin, minkä tuloksena saatiin varmuus palaneista rakenteista. Myös Rapolan kartanon kellarista ja autotallin vierestä saatiin kairaamalla esiin kulttuurikerroksia, jotka saattavat ajoittua keskiaikaan.

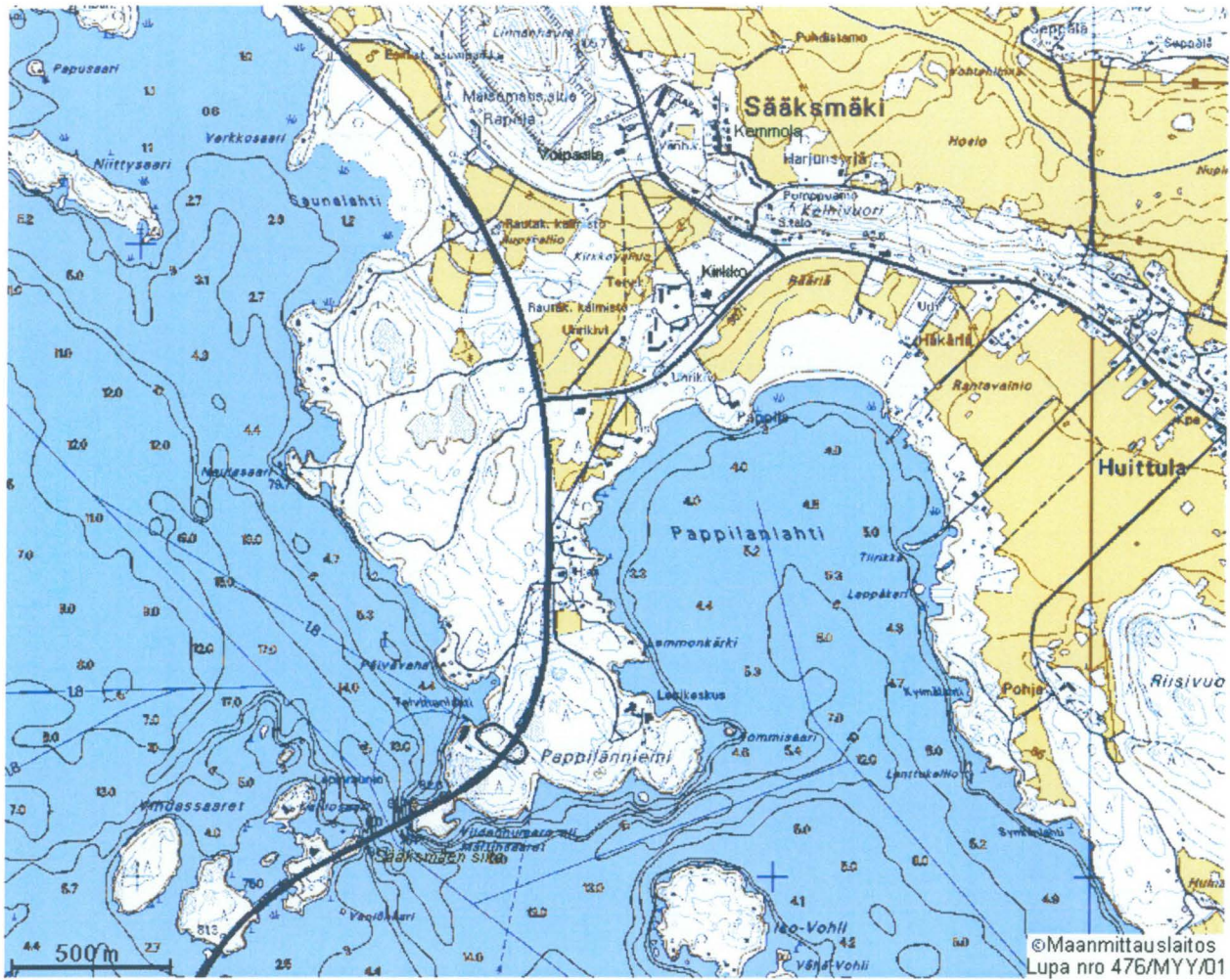
SISÄLLYS

PERUSKARTTAOTE	2
1. JOHDANTO	3
2. RAPOLAN TUNNETUT MUINAISJÄÄNNÖKSET	4
2.1. Tunnetut kohteet	4
2.2. Tehdyt tutkimukset	4
3. ARKISTOTUTKIMUS	5
3.1. Nimi- ja pitäjäärkistot	5
3.2. Rapolan ja Voipaalan vanhat kartat	6
3.3. Rapolan talonpoikaiskylän historia arkistolähteiden perusteella	7
3.4. 1300-1600 – lukujen arkistolähteiden ja vanhan karttamateriaalin erot	9
4. KENTTÄTYÖMENETELMÄT	9
5. INVENTOINTIKOhteet	11
5.1. Numeroidut kohteet	11
5.2. Pintapohjalliset alueet	29
6. YHTEENVETO	29
VIITTEET	33
LÄHTEET	34
LÖYTÖLUETTELO	
DIAPOSITIIVILUETTELO	
NEGATIIVILUETTELO	
KATTAMERKKIEN SELITYKSET	
KARTAT	

Peruskarttaote

2332 02 Sääksmäki

1. JOHDANTO

Rapolan kartanoympäristön historiallisen ajan muinaisjäännösten inventointi liittyi Museovirastolla vuonna 2000 käynnistettyyn kaksivuotiseen Suomen akatemian tukemaan Rapolan alueen tutkimusprojektiin. Inventoinnin lähtökohtana oli etsiä erityisesti Rapolan keskiaikaisen kylän jäännöksiä ottaen kuitenkin huomioon myös muut mahdollisesti löytyvät historialliseen aikaan liittyvät muinaisjäännökset.

Inventoinnin esivalmistelut eli arkistoinventointi tehtiin 27.9.-9.10 ja varsinainen maastotyö suoritettiin 1.-5.10.2001, jonka jälkeen tehtiin inventointiin kuuluvat jälkityöt 6.-31.10.2001. Maastoinventoinnissa oli allekirjoittaneen lisäksi mukana tutkimusavustaja Huk Eeva Lahti. Inventointibudjetti oli 24 000 markkaa.

Lyhyen kenttätöjaksos vuoksi tutkittava alue rajattiin Hirvikallion ja Voipaalan kartanon väliselle alueelle. Tutkimusalue käsitti siten Rapolan harjun alaosan, joka jäi korkeimmillaan 105 metriä merenpinnan yläpuolelle. Tästä ylemmäksi mentäessä harju nousee jo niin jyrkästi, että todennäköisimmin seuraavat muinaisjäännöskohteet sijoittuvat vasta linnavuoren laelle. Harjun itäpäässä inventoitava alue katkesi Voipaalan mailla sijaitseviin soranottokuoppiin. Tutkimusalueeseen kuului myös Rapolan harjun etelän ja lounaan puoleiset peltoalueet, jotka jäävät Tampere - Hämeenlinna -tien pohjois- ja koillispuolelle. Koillisessa alue rajautui Sääksmäen kirkon ohitse Valkeakoskelle johtavaan maantiehen, jonka viereisen pellon luoteisosa vielä tarkastettiin. Aikaisemmin tutkitut rautakaudelle ajoittuvat kohteet jätettiin tutkimusalueen ulkopuolelle. Pääsääntöisesti inventoitava alue keskittyi Rapolan kylän maille.

Tutkimusalueen valintaan vaikuttivat alueesta tehdyt vanhat kartat sekä nykyinen maaperäkartta. Vertailu maaperäkartaan ja vanhoihin karttoihin osoitti, että viljelyskelpoiset alueet on otettu käyttöön jo varhaisessa vaiheessa, sillä kaikki nykyiset peltoalueet ovat olleet käytössä jo ainakin 1600-luvulla. Tämä antaa aiheen olettaa, että asutus on keskittynyt jo varhaisessa vaiheessa viljelykseen sopimattomille alueille, kuten mm. Rapolan harjun alarinteeseen. Harjun lisäksi tutkimusalueelle jää vain muutama mahdollinen alue, jossa on voinut sijaita asutusta tai talousrakennuksia. Näitä ovat inventoinnissa Nautamäeksi nimetty alue sekä Rapolan kartanon lounaispuolella sijaitseva puutarha-alue, joka jää Soljalanvainion ja Kotivainion väliin.

Pintapoiminnan ja koekuopituksen yhteydessä talteen otetut esinelöydöt on luetteloitu Museoviraston rakennushistorian osaston päänumerolla 2001061 Kansallismuseon kokoelmiin. Luettelointi on tehty Access-tietokantapohjalle. Mustavalkonegatiivit ja diapositiivit on luetteloitu myös Access-ohjelmalla rakennushistorian osaston arkistoon (mv: 124975, dia: 124974).

Ennen kenttätyöjaksoa tehty arkistoinventointi keskittyi lähinnä vanhoihin karttoihin, koska muu aluetta koskeva arkistomateriaali on käyty läpi jo vuoden 1997 inventoinnin yhteydessä. Rapolan ja Voipaalan historian taustatietoina käytettiin pääosin Georg Haggrenin vuonna 2001 ilmestynyttä teosta *Valkeakosken Rapola talonpoikaiskylästä herraskartanoksi*.

2. RAPOLAN TUNNETUT MUINAISJÄÄNNÖSKOhteet

2.1. Tunnetut kohteet

908 00 0001 Valkeakoski 1 Matomäki ja Hirvikallio

Ajoitus: rautakausi

- ◇ hautaröykkiöalue
- ◇ peltoraunioita
- ◇ uhrikivi
- ◇ asuinpaikka
- ◇ muinaispelto

908 00 0002 Valkeakoski 1 Rupakallio

Ajoitus: rautakausi

- ◇ polttokenttäkalmisto
- ◇ asuinpaikka

908 50 0002 Valkeakoski 2 Sääksmäki Rapola

Ajoitus: rautakausi/keskiaika

- ◇ linnavuori

908 01 0001 Valkeakoski 1 Rapola

Ajoitus: rautakausi

- ◇ Voipaalan kalmisto
- ◇ Timilän asuinpaikka

2.2. Tehdyt tutkimukset

Muinaislinna 1864, 1886, 1918, 1920, 1942, 1949, 1964

- mittaus/koekaivaus/kaivaus

Reinholm, Appelgren
Ailio, Pälsi, Voionmaa,
Hirviluoto

Kivirikko 1916

- tarkastus/kaivaus

Tallgren

Sääksmäen perusinventointi 1945

Rupakallio 1960-62

Sarasmo
Lehtosalo

	•kaivaus	
<i>Tre – Hki -tien linjaus 1961</i>		
Hirviluoto		
	•tarkastus	
<i>Kirkkomäki 1980</i>		Hirviluoto
	•koekuopitus/tarkastus	
<i>Maakaasuputken runkolinjaus 1984</i>		Heikkurinen-Montell,
	•inventointi	
<i>Putkikaivanto 1985</i>		Heikkurinen-Montell, Hirviluoto
	•valvonta	
<i>Rapola-projekti 1987 –1990</i>		
Matomäki 1987, 1989		Vikkula, Tuppurainen
	•koekaivaus/kaivaus	
Fosfaattianalyysi linnavuoren lounaisrinteessä 1987 –1988		Vikkula, Lauren
Matomäenpelto 1988 –1989		Vikkula, Seppälä
	•kaivausmuinaispelto	
Rapolanrinne/röykkiö 12 1998		Vikkula, Lauren
	•kaivaus	
Laituri 1998		Masonen, Heikkurinen-Montell
	•kaivaus	
Muinaislinna 1988		Hirviluoto
	•kaivaus	
Muinaislinna 1988 – 1989		Seger, Lauren
	•kaivaus	
Sääksmäkitalo 1989		Vikkula, Hirviluoto – Tusa
	•koekaivaus	
Hirvikallio 1989		Vikkula, Seppälä
	•koekaivaus/kairaus	
Matomäentie 1989		Masonen, Heikkurinen-Montell
	•tarkastus	
Valkamantie 1989		Masonen, Heikkurinen-Montell
	•tarkastus	
Timilä 1990		Vikkula, Seppälä
	•koekaivaus	
Voipaala, Wyyrilä, Rupakallio, Muinaislinna 1990		Vikkula, Seppälä
	•kairaseulonta	
<i>Valkeakosken Rapolan kartanon rakennusarkeologiset tutkimukset 1996</i>		Uotila
	•kaivaus: 1500-1600-luvun kellari	
<i>Valkeakosken Rapolan ja Voipaalan historiallisten muinaisjäännösten inventointi 1997</i>		Vuoristo

3. ARKISTOTUTKIMUS

3.1. Nimi- ja pitäjäärkistot

Vuonna 1997 läpikäyty Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen nimiarkiston materiaali osoitti, että Rapolan ja Voipaalan jakokunnissa on sijainnut useita torppia, mutta niiden sijainti jää tuntemattomaksi. Suurin osa näistä torpista näyttäisi ajoittuvan vasta 1800-luvun puolelle, joten etsittäessä keskiaikaista asutusta niiden merkitys jää melko vähäiseksi. Suomen kirjallisuuden seuran kansanrunousarkiston paikallistarinat ja

pitäjäkortisto eivät myöskään antaneet tietoja varhaisesta asutuksesta Rapolan ja Voipaalan kylissä. Sääksmäeltä otetut ilmakuvat sen sijaan osoittivat, että Rapolan ja Voipaalan pelloissa on nähtävissä selviä tummentumia, joista osa sijoittuu mm. rautakautisiksi luokiteltujen muinaisjäännösten tuntumaan. Toisaalta yksi näistä tummentumista Voipaalanpellon luoteisosassa osoittautui tämän vuoden tutkimuksissa melko nuoreksi hiilipitoiseksi alueeksi. Kyseessä oli todennäköisesti poltettujen risujen muodostama selkeälainainen värjäytymä. Jo vuoden 1997 arkistoinventointi osoitti vanhan karttamateriaalin olevan käyttökelpoisinta aineistoa suunniteltaessa historiallisen ajan inventointia.

3.2. Rapolan ja Voipaalan vanhat kartat

Vanhimmat kartat Rapolasta ja Voipaalasta ovat vuosien 1641 ja 1642 tiluskartat.¹ Rapolan tiluskartta osoittaa, että kylässä on ollut kaksi tilaa: Papunen ja Timilä. Kartan mukaan talot ovat sijainneet samalla piha-alueella, jossa sijaitsee Rapolan nykyinenkin päärakennus. Tämän mukaan Papusen tila on sijainnut idempänä ja Timilän tila on sijainnut kutakuinkin vanhan kaali- ja hamppumaan pohjoispuolella. Hamppu- ja kaalimaat ovat sijainneet Rapolan puutarhan luoteispuolella Soljalanvainion kaakkoispäässä. Alue on nimetty vuosien 1987-1990 kenttätöiden yhteydessä Timilä I:ksi.

Voipaalan kylään on tiluskartan mukaan kuulunut Sääksmäen kirkon lisäksi Voipaalan ja Pappilan tilat sekä kolme muuta tilaa, jotka ovat todennäköisesti Kemmola, Sassi ja Rääriä. Lisäksi Voipaalan kylässä on ollut Pappilanlahdella sijainnut salpietarikeittimö. Kylien pelloissa ja niityissä ei näytä olevan juuri lainkaan eroavaisuuksia nykyisten peltojen sijaintiin verrattuna. Teiden sijaintikin näyttää olleen lähes sama kuin nykyisten hiekkateiden. Paikoitellen tie on kulkenut hieman alempana kuin nykyinen.²

Rapolan tiluskartta vuosilta 1694-95 osoittaa alueella olleen kolme tilaa vuosisadan vaihteessa.³ Kyseessä on edelleenkin Timilän ja Papusen tilat, joista Papunen jakautui kahtia 1680-luvun alussa.⁴ Kaikki kolme tilaa sijaitsevat kartan mukaan edelleenkin Rapolan kartanon nykyisellä puutarha-alueella. Vuosien 1765 ja 1769 tiluskartoista käy ilmi, että Timilän ja Voipaalan tilat ovat kasvaneet selvästi muita tiloja suuremmiksi kartanoiksi.⁵ Lisäksi kyliin on tullut erilaisia työpajoja ja torppia, kuten rakuunatorppa Rapolaan ja sepänpaja Voipaalaan. Paja on sijainnut Voipaalan kartanon länsipuolella.

Sääksmäen pitäjän kartta vuodelta 1750⁶, Kuninkaan kartasto vuosilta 1776-1805⁷ ja Sääksmäen pitäjän kartta vuodelta 1842⁸ antavat ainoastaan lisäinformaatiota Sääksmäen tielinjauksista. Sen sijaan Rapolan jakokunnan uusjakokartta vuodelta 1916 on erittäin käyttökelpoinen inventoinnin kannalta.⁹ Kartta kertoo Rapolan kylän intensiivisimmästä maatalous- ja viljelytoiminnasta, jolloin maastossa kuljettaessa osa löytyvistä kuopanteista ym. rakenteista on mahdollista tulkita ja ajoittaa kyseisen kartan perusteella. Kartan rakennusten sijainnit pitävät huomattavasti paremmin paikkansa kuin aikaisempien karttojen. Lisäksi karttaan on merkitty myös talusrakennusten paikat. Näin osa löytyvistä kohteista voidaan eliminoida pois etsittäessä vanhempia muinaisjäännöksiä.

3.3. Rapolan talonpoikaiskylän historia arkistolähteiden perusteella

Vanhojen arkistolähteiden mukaan Rapolan kylän nimi mainitaan ensimmäisen kerran vuonna 1340. Avignonin paavi vahvisti tuolloin 25:n kymmenysverojen korotusta vastaan niskuroineen sääksmäkeläisen pannaan julistamisen. Heidän joukossaan oli kolme rapolalaista (Mathias de Rapalum, Cuningas de Rapalum ja Ollj Nevari de Rapalum). Myös naapurikylästä Voipaalasta joutui yhteensä kuusi miestä kirkonkiroukseen. Cuningas de Rapalumin nimi antaa kuvan kylän johtajasta, mutta todennäköisesti kyseessä on kuitenkin suurtalon isännän tai mahdollisesti kapinanjohtajan nimi.¹⁰

Rapolan kylässä oli 1500-luvun alussa kuusi taloa, joita isännöivät vuonna 1507 Hemming Jönsinpoika, Olof Ragvaldinpoika, Jöns Michelinpoika, Anders Nilsinpoika, Jöns Larsinpoika ja Henric Nilsinpoika. Rapolan kylään kuului tuolloin myös Vuorentaan kaksi taloa. On katsottu, että Rapolan kylän tai muiden sääksmäkeläisten keskuskyläen asutus ei olisi kasvanut paljoakaan vuoden 1436 verollepanon jälkeen. Seppo Suvannon laskelmien mukaan kasvu 1530-luvulle mentäessä olisi ollut vain noin 10 prosentin luokkaa.¹¹ Tämän laskelman mukaan olisi Rapolassa ollut sata vuotta aikaisemmin yhteensä seitsemän taloa jos Vuorentaan talot otetaan mukaan laskuihin. Mikäli Vuorentaan tilat jätetään pois laskuista, olisi Rapolassa ollut viisi tai kuusi taloa 1430-luvulla. On todennäköistä, että kylä on kasvanut hiljalleen Vuorentaan suuntaan, jolloin tuntuu loogiselta jättää nämä tilat pois laskelmista.

Rapolan kylällä on ollut jo varhaisessa vaiheessa keskeinen asema, sillä 13.7.1455 siellä pidettiin Sääksmäen käräjät. Keskiaikaisia käräjäpaikkoja tunnetaan vain harvoja. Kylän

tiloista erottuu selkeästi myöhemmin Papusena tunnettu tila, joka oli Sääksmäen käräjillä 1440-luvulla lautamiehenä toimineen Olof Pölvän omistuksessa. Pölvän varakkuudesta kertovat mm. asiakirjoissa mainitut mittavat eräomistusalueet Keski-Suomessa.

Vuoden 1543 maakirjan mukaan Rapolan taloluku on kasvanut yhdellä Anders Larsinpojan omistuksessa olleella tilalla. Larsinpojan tila oli pieni yhden kahdentoista koulun tila, joka on Haggrénin mukaan syntynyt joko tilan jakamisen tai uudisraivauksen myötä. Muiden talojen isännöinti oli siirtynyt vuosisadan alun isänniltä seuraaville sukupolville. Ainoastaan Jöns Larsinpoika isännöi enää vanhaa tilaansa. Suurin tiloista oli edelleen puolen koulun suuruinen Papusen tila, jota isännöi Henric Nilsinpoika Pölväjän veljenpoika Michel Nilsinpoika. Papusen lisäksi tiloista on mainittu nimeltä ainoastaan Leikaksen talo, mutta Haggrén olettaa lähipeltojen ja -niittyjen nimien (Ilkas, Kultola ja Ruhalo) kertovan kylän talojen varhaisista nimistä.¹²

Keskiajan lopulta 1500-luvun puoliväliin näyttää koko Sääksmäen kihlakunnassa olleen hyvin vähän tilatonta väestöä. Suurin osa asukkaista oli sukulaissuhteessa talon isäntään. Rapolasta on löytynyt ainoastaan seitsemän mainintaa vuosien 1540-1560 väliltä miehistä, jotka eivät olleet talojen isäntiä tai heidän lähisukuaan. Hämeessä on Haggrénin mukaan ollut vielä 1500-luvun puolivälissä homogeeninen yhteiskunta, jonka miehistä valtaosa isännöi omaa taloaan.¹³

Rapolan asutus saavutti kulminaatiopisteensä 1500-luvun puoliväliin tultaessa. Rautakaudella alkanut kylän kasvu päättyi ja vuosisadan lopulle mentäessä asutus oli kääntynyt selvään laskuun: viidenkymmenen vuoden aikana Rapolan kylän taloluku oli pudonnut seitsemästä kolmeen. Myös toinen Vuorentaan taloista hävisi. Talolukujen väheneminen koski koko Sääksmäkeä ja suurta osaa myös koko Etelä-Suomesta. Syynä tilojen määrän vähenemiseen saattoi olla paitsi sodat ja katovuodet myös suurtilojen muodostuminen. Pieni kylä ei tarjonnut enää tarpeeksi viljelyskelpoista maata kaikille ja lisäksi siitä tuli ahdas useiden eri tilojen rakennuskantojen lisääntyessä. Rapolaan syntyi 1550-luvun lopulla tai 1560-luvulla Timilän suurtila, johon sulautui kylän vanhoja taloja. Vuoteen 1620 mennessä Rapolan kylän talot olivat Papusta lukuun ottamatta siirtyneet Timilän haltuun.¹⁴

3.4. 1300-1600-lukujen arkistolähteiden ja vanhan karttamateriaalin erot

Rapolan kylän kasvu näyttää muuttaneen rajusti luonnettaan 1400-luvulta 1600-luvulle siirryttäessä. Keskiaikaisesta pientilojen muodostamasta kylästä muotoutui 1600-luvulle mentäessä kahden suurtilallisen isännöimä kylä. Vanhin karttamateriaali alkaa vasta siitä ajankohdasta, jolloin Rapolassa on sijainnut Papusen ja Timilän suurtilat. Toisin sanoen kartat eivät riitä yksistään selvittämään kuvaa varhaisemmasta asutustilanteesta, jolloin Rapolassa on ollut parhaimmillaan seitsemän taloa. Kartat osoittavat, että pelto- ja niittyalueet ovat vakiintuneet jo varhain nykyisille paikoilleen, mutta missä vaiheessa tämä on tapahtunut? Rautakaudelle ajoittuvat löydöt ja muinaisjäännökset antavat aiheen olettaa, että vuosituhannen vaihteessa asutusta on ollut vielä pienemmillä peltojen läheisillä kumpareilla (Voipaala II, Sääksmäkitalo, Rupakallio I ja II, Rapolanrinne I ja Hirvikallio I), lisäksi yksi asuinpaikka (Timilä I) näyttää sijainneen keskellä viimeistään jo 1600-luvulla käytössä ollutta peltoa.¹⁵ Matomäen muinaispelto toimii kuitenkin esimerkkinä peltoviljelyn aloittamisesta ja on oletettavaa, että peltoviljely on hiljalleen siirtänyt asutuksen kokonaan pois viljelyskelpoisilta alueilta. Rautakaudella asutetut paikat ovat siten jääneet hiljalleen pois käytöstä ja peltojen läheiset pienet moreenikumpareet ovat jääneet todennäköisesti liian pieniksi. Asutus lienee siten siirtynyt jo melko varhaisessa vaiheessa keskiajalla Rapolan harjun alarinteille. Ajan kuluessa on otettu käyttöön kaikki mahdollinen viljelyskelpoinen maa ja asutus on siten vetäytynyt sen reunamien sora- ja moreeni-alueille.

Rapolan vanhat kartat eivät kerro mitään varhaisen kylän rakenteesta, mutta on todennäköistä, että kylä on levinnyt Rapolan kartanolta luoteeseen päin. Kyseessä olisi tällöin ollut ns. rivikylä. Aikaisempien tutkimusten perusteella tuntuisi mahdolliselta, että Matomäen muinaispellon tuntumassa on saattanut sijaita vielä keskiajallakin asuinpaikka. Tähän näyttäisi viittaavan myös vanha 1600-luvun kartassa näkyvä tielinjaus, joka kulkee nykyistä alempana.

4. KENTTÄTYÖMENETELMÄT

Kenttätyömenetelminä käytettiin pelloilla pintapoisinta. Menetelmää pystyttiin käyttämään vain muutamilla pelloilla, koska suurimassa osassa kasvoi vielä heinää. Kynnettyjä pelloja olivat Rapolan kartanon navetan takana sijaitseva Kotivainionpelto, Voipaalanpelto sekä Kirkkopelto¹⁶. Näistä ensimmäinen tarkastettiin kokonaan ja kahdesta viimeksi mainitusta tarkastettiin 90 metrin korkeuskäyrän yläpuolelle jäävä

osuus, joka muodosti selkeän terassimaisen osan pelloilla. Peltojen tarkastus suoritettiin kaistoissa n. 3-4 metrin välein. Esinelöydöt otettiin talteen pelloittain, koska mitään selkeitä löytökeskittymiä ei ollut havaittavissa.

Harjualueen tarkastus tehtiin kahdessa korkeuskäyrien suuntaisessa kaistassa: toinen kaista jäi Hirvikalliolle vievän tien ja 100 metrin korkeuskäyrän väliin ja toinen kulki ylempänä 105 metrin korkeuskäyrän alapuolella. Tarvittaessa harjualueella käytettiin ohutta kairaa eli ns. T-piikkiä. Kaikki löydetyt kohteet mitattiin paikoilleen bussolin ja mitan avulla käyttämällä apuna alueen rekisterikarttaa. Vaikka inventoinnin tarkoituksena olikin selvittää ennen kaikkea Rapolan keskiaikaisen kylän paikkaa, kaikki maastossa näkyneet rakenteet huomioitiin ja mitattiin paikoilleen. Tämä helpottaa alueella mahdollisesti myöhemmin tehtäviä tutkimuksia.

Harjualueen lisäksi tarkastettiin Nautamäeksi nimetty alue, joka sijaitsee Matomäen kaakkoispuolella. Alue on viljelemätöntä ja se muodostaa korkean pelloista selkeästi erottuvan niemekkeen, jonka yläosa muodostaa terassimaisen tasanteen. Nautamäellä tehtiin sarja kairauksia (11 kpl) viiden metrin välein ja tarvittaessa tehtiin myös koekuoppa. Nautamäen lisäksi kairauksia ja koekuoppia tehtiin Rapolan kartanon pihaluodeella; myös kartanon päärakennuksen kellarista otettiin kairausnäytteitä.

Kairausnäytteiden tulokset kirjattiin ylös ja niiden perusteella tutkittaville alueille tehtiin koekuoppia. Sekä kairausten että koekuoppien tekoa hankaloitti suuresti alueen runsas kivisyys. Monin paikoin törmättiin niin kiviseen maastoon, että kairaaminen oli mahdotonta. Myös koekuoppien kaivaminen oli paikoitellen hankalaa. Tietyillä alueilla maakerrokset olivat erittäin paksuja, jolloin kairausta yritettiin jatkaa jo kerran poratusta reiästä uudestaan alemmas. Tämä osoittautui välillä hyväksi keinoksi päästä kiinni pohjamaahan. Myös koekuopissa käytettiin tarvittaessa samaa menetelmää: kun kuopan kaivaminen kävi lapiolla liian hankalaksi otettiin T-piikillä näyte alemmista kerroksista.

Löydetyistä kohteista otettiin sijainnin lisäksi kirjalliset kuvaukset erillisille lomakkeille. Tarvittaessa koekuoppa piirrettiin tai valokuvattiin. Kaikista niistä kohteista, joista sai valokuvan otettiin mustavalkokuva. Osasta tämä jäi ottamatta, koska valonsaanti ei ollut riittävä tai kohde sijaitsi sellaisessa ryteikössä, että se oli mahdotonta saada näkymään kuvassa. Joistakin alueista otettiin myös diakuvat.

5. INVENTOINTIKOhteet

5.1. Numeroidut kohteet

Inventointikohteiden numerointi aloitettiin numerosta 0001. Tähän on sisällytetty mukaan myös ne vuoden 1997 kohteet, jotka tarkastettiin uudelleen. Nämä kohteet eivät ole aikaisemmin saaneet omaa kohdenumeroa. Vuonna 2001 löydettyjä kohteita on kaikkiaan 9. Aikaisemmin löydetystä kohteista tarkastettiin uudelleen numerot 7 ja 11 (numeroitu inventointikertomukseen). Ensimmäisenä mainittu kohde jaettiin kahden erillisen kohdenumeron alle, koska kyseessä on kaksi selkeästi erillistä toiminnallista kohdetta. Kohteita on siten yhteensä 12 kpl.

Uudet numeroidut kohteet kentällä otettuine mittoineen on siirretty puhtaaksi piirretylle yleiskartalle (mk 1:4000), jonka pohjana on käytetty Valkeakosken rekisterikartan (mk 1:2000) pienennöstä. Karttaan on merkitty myös koekuoppien sijainnit. Pintapöimittuja peltoja ei ole numeroitu, vaan niistä on käytetty yleiskarttaan nimettyjä peltojen nimiä, koska niillä ei näytä sijaitsevan mitään kiinteitä muinaisjäännöksiä.

908 51 0001

Voipaala III

Tervahauta?

Ajoitus: 1500-1900-luvun alku

Peruskarttalehti: Sääksmäki 2132 02

$x = 6788\ 23$

$y = 2503\ 24$

$z = 99\ \text{m mpy}$

Mustavalkonegatiivit: 124975:15

Diapositiivit: -

Löydöt: -

Kohteen aikaisemmat tarkastukset ja löydöt: Inventointi 1997, numero 7

Maanomistaja: Suomen valtio/Museovirasto

Tarkastuspäivämäärä: 4.10.01

Luokitus: II

Kohde sijaitsee Voipaalan rajan tuntumassa Rapolan harjun rinteessä n. 30 metriä Hirvikalliolle vievän hiekkatien pohjoispuolella. Kuopan halkaisija on noin 10 metriä ja siinä on ympärillä vajaan kahden metrin paksuiset saven ja hiilen sekaiset maavallit. Hauta on suppilomainen ja sen pohjalla on myös hiilensekaista savea.

Kohde on tarkastettu jo vuoden 1997 inventoinnin yhteydessä ja vuoden 2001 inventoinnin yhteydessä kuopasta otettiin ainoastaan tarkemmat koordinaatit kartalle sijoittamista varten.

908 51 0002

Alapuutarha III

Kivijalka/sireenimaja:

Ajoitus: 1750 - 1800-luku

Peruskarttalehti: Sääksmäki 2132 02

$x = 6788\ 34$

$y = 2502\ 99$

$z = 91\ \text{m mpy}$

Mustavalkonegatiivit: 124975:6

Diapositiivit: -

Löydöt: -

Kohteen aikaisemmat tarkastukset ja löydöt: Inventointi 1997, numero 11

Maanomistaja: Suomen valtio/Museovirasto

Tarkastuspäivämäärä: 4.10.01

Luokitus: II

Kohde sijaitsee alapuutarhassa Rapolan kartanoa vastapäätä n. 20 metrin Hirvikalliolle vievästä hiekkatiestä lounaaseen. Kivijalka on 20 metriä pitkä ja 9 metriä leveä, ja sen koillispuolella erottuu selkeä neliön muotoinen mullasta koostuva kohouma (9x9 metriä), jonka reunojen päällä kasvaa sireenejä.

Alueelle tehtiin koekuoppa (5) rakenteen keskelle multapenkan ulkopuolelle. Kuopassa päästiin lapiolla 45 cm:n syvyyteen, josta jatkettiin kairalla pohjaan. Koko kerroksen paksuus oli 75 cm. Paikalla oli paksu peltomulta, jonka alaosa oli noen mustaksi värjäämä. Mullan alla oli n. 10 cm:n paksuinen nokinen punertavaksi palanut hiekka, joka muuttui pohjalla puhtaaksi.

Neliön muotoinen sireenien reunustama kumpare on ollut todennäköisesti kartanon sireenimajana. Varmasti ei voida kuitenkaan sanoa onko suurempi kokonaan kivijalan reunustama alue ollut aikaisemmin puutarhamaja. Mikäli molemmat ovat kuuluneet puutarhaan, ajoittuu suurempi niistä aikaisintaan 1700-luvun loppupuolelle, jolloin Suomessa alettiin hiljalleen hoitaa ja muokata puutarhoja.¹⁷ Vanhoissa kartoissa alueelle ei ole merkitty rakennuksia.

908 51 0003

Nautamäki I

Navetan ramppi ja kivijalka

Ajoitusarvio: 1800-luku

Peruskarttalehti: Sääksmäki 2132 02

x = 6789 20

y = 2502 77

z = 98 m mpy

Mustavalkonegatiivit: 124975:5

Diapositiivit: -

Löydöt: -

Kohteen aikaisemmat tarkastukset ja löydöt: -

Maanomistaja: Suomen valtio/Museovirasto

Tarkastuspäivämäärä: 3.10.01

Luokitus: III

Kohde sijaitsee Rapolasta Hirvikalliolle vievän tien pohjoispuolella heti tien vieressä. Näkyvin ja parhaiten säilynein osa on viisto kivistä ladottu luiska, joka on johtanut navettaan. Rampin edessä on nähtävissä joitakin kivijalkaan kuuluneita kiviä. Ne muodostavat neliskulmaisen alueen (n. 6x12 m) ja liittyvät selkeästi kiviramppiin. Rampin kaakkoispuolella on vieressä miilumainen pyöreä rakenne, jossa leveähköt vallit. Rakennetta on yritetty kairata, mutta heti ohuen turve/sammalkerroksen alta tulee vastaan kiviä. Kyseessä on todennäköisesti jonkinlainen säilytyskuoppa.

Kohteen tulkintaa navetaksi vahvistaa läheltä löydetty karjapoluksi tulkittu kohde (0012), joka johtaa lähelle kivijalkaa. Polun pää on tuhoutunut soranoton yhteydessä.

Navetan ajoitusta vahvistaa vuoden 1916 uusjakokartta, jossa on nähtävissä rakennus kyseisellä paikalla. Varhaisemmissa kartoissa paikalle ei ole merkitty mitään.

908 51 0004

Alapuutarha I

Voimakkaasti palanut kiveys

Ajoitusarvio: <1840-luku

Peruskarttalehti: Sääksmäki 2132 02

x = 6788 33

y = 2502 96

z = 88 m mpy

Mustavalkonegatiivit: 124975: 11-12

Diapositiivit: 124974:5

Löydöt: KM 2001061:2

Kohteen aikaisemmat tarkastukset ja löydöt: -

Maanomistaja: Suomen valtio/Museovirasto

Tarkastuspäivämäärä: 4.10.01

Luokitus: I

Kohde sijaitsee Rapolan kartanon puutarhassa Soljalanvainion kaakkoispäädyn lähetyillä. Alue muodostaa selkeän terassimaisen tasanteen. Maanpinnalla on noin 30 cm:n paksuinen tumma multakerros, jonka alta paljastui kairaamalla musta noen värjäämä hieman rasvainen tiiviimpi multa. Sen alta jäi kairaamatta palanutta kivimurskaa. Aluetta kairattiin harvakseltaan noin 20 m²:n suuruiselta alueelta, ja palaneiden kivien määrä näytti hieman vähenevän reunoilla. Alueelle tehtiin kolme koekuoppaa, jotka olivat lähes kokonaan löydöttömiä. Ainoastaan koekuopasta 2 tuli muutama palaneen saven kappale sekä voimakkaasti palanutta karkeasekoitteista tiiltä. Kaikista kuopista tuli esiin voimakkaasti palaneita osin murskaantuneita kiviä ja rasvaista nokista maata. Koekuopasta 4 tuli esiin suurempi halkaisijaltaan yli 30 cm:n suuruinen kivi. Koekuopasta 2 jatkettiin pieneltä alueelta hieman kiveyksen alle, jossa jatkui palanut hiekkansekainen multa, kunnes se muuttui puhtaaksi hiekaksi. Koekuoppien koko oli noin 40x40 cm.

Kiveyksen funktio tai ajoitus jäi koekuopista huolimatta määrittelemättä. Vanhojen karttojen tai vuoden 1849 palovakuutuskirjan perusteella alueella ei ole ollut rakennusta, mutta toisaalta karttoihin ei ole merkitty tiloilla sijainneita talousrakennuksia.¹⁸ Myös vuoden 1916 uusjakokartassa alueella on kartanon puutarhaa. Jo vuoden 1641 kartassa on alueen vieressä sijainnut hamppu- ja kaalimaat, ja vuosien 1987-1990 kaivaustulosten perusteella vieressä on sijainnut myös rautakaudelle ajoitettu asuinpaikka Timilä I Soljalanvainiolla. Kyseessä saattaa siis yhtä

hyvin olla joko 1500-lukua nuorempi talousrakennus kuin myös rautakautinen tai keskiaikainen muinaisjäännös. Ilman tarkempia tutkimuksia kiveyksen funktiosta tai ajoituksesta on mahdotonta sanoa mitään varmaa.

908 51 0005

Rapola

Asuinpaikka

Ajoitus: Keskiaika?/1600-1700-luku

Peruskarttalehti: Sääksmäki 2132 02

x = 6788 38

y = 2503 40

z = 97 m mpy

Mustavalkonegatiivit: 124975:7

Diapositiivit: 124974:3

Löydöt: -

Kohteen aikaisemmat tarkastukset ja löydöt: -

Maanomistaja: Suomen valtio/Museovirasto

Tarkastuspäivämäärä: 4.10.01

Luokitus: I

Kohde sijaitsee Rapolan nykyisen päärakennuksen kellarissa vanhan sisäänkäynnin luoteispuolen takimmaisessa kellarihuoneessa. Kellarissa on sisääntuloaulaa lukuun ottamatta maalattia ja luoteisimmassa huoneessa lattian keskellä on suurehko kivi. Huoneesta otettiin neljä kairausnäytettä, joista kaksi lattian keskivaiheilta, kolmas huoneen länsinurkan läheltä ja neljäs läheltä sisääntuloaukkoa. Lisäksi viides kairaus tehtiin sisääntuloaulan ja luoteisimman huoneen väliin jäävään pikkuhuoneeseen ovien väliin jäävälle alueelle.

Lattian keskeltä otetut kairausnäytteet osoittautuivat samankaltaisiksi: päällä oli n. 20 cm paksu kellarin lattiakerros, jonka alla oli muutaman senttimetrin paksuinen selkeä nokikerros. Nokikerroksen alta tuli puhdas pohjahiekka. Länsinurkkauksen kairausnäytteessä oli paksun (n. 25 cm) lattiakerroksen alla tumma nokinen hiekkakerros, jonka paksuus oli noin 10 cm. Tämän alla oli muutaman senttimetrin paksuinen puhdas hiekkakerros, jonka alta tuli 2-3 cm:n paksuinen nokikerros. Ohuen nokikerroksen alla oli puhdas pohjahiekka. Sisääntuloaukon kairanäyte ei sisältänyt nykyisen lattiakerroksen lisäksi muita kulttuurikerroksia. Myös keskimmäisen huoneen kairausnäyte oli 'puhdas'. Koillisnurkan kellarihuoneessa kokeiltiin kairausta, mutta alue oli liian kivistä. Toisaalta kellarinseinän ulkopuolella eli kartanon ulkopuolen kaakkoispäädyssä on kaivettu jo 1996, joten kairaus ei välttämättä ole tarpeellinenkaan.

Rapolan päärakennus on rakennettu vuonna 1813 ja rakennuksen vanha runko-osa on säilytetty vuoden 1923 laajennusten yhteydessä¹⁹. Tämän perusteella voidaan päätellä löytyneiden kulttuurikerrosten olevan 1800-luvun alkua vanhempia. Länsinurkkauksen paksu nokikerros ja sen alle muodostunut puhdas hiekkakerros osoittavat puolestaan kahdesta erillisestä päärakennusta edeltävästä jaksosta. Ohut hiekkakerros voi olla täyterrosta, jolla on tasoitettu aikaisemman toiminnan jälkiä alueella. Kulttuurikerrosten merkityksestä on kuitenkin mahdotonta sanoa mitään varmaa ilman laajempia tutkimuksia. Toisaalta kuitenkin jo vanhimmat kartat osoittavat, että Rapolan piha-alueella on sijainnut Timilän ja Papusen rakennukset ja näistä Timilä on sijainnut lännempänä. Kyseessä näyttäisi siten olevan asuinpaikan jäänteet. Luoteisen ja koillisen kellarihuoneiden väliin jäävät puhtaat kairausalueet antavat aiheen olettaa, että kyseessä ei ole vuonna 1996 tutkittuun rakennukseen kuuluvat kulttuurikerrokset, mutta toisaalta maan puhtaus saattaa olla myös satunnaisotannon tulosta.

908 51 0006

Nautamäki II

Asuinpaikka?

Ajoitus: Keskiaika – 1600-luvun alku

Peruskarttatiedot: Sääksmäki 2132 02

$x = 6788\ 90$

$y = 2502\ 70-76$

$z = 94-98\ \text{m mpy}$

Mustavalkonegatiivit: 124975:1-2, 10

Diapositiivit: 124974:1, 4

Löydöt: KM 2001061: 1

Kohteen aikaisemmat tarkastukset ja löydöt: -

Maanomistaja: Suomen valtio/Museovirasto

Tarkastuspäivämäärä: 2.10.01

Luokitus: I

Kohde sijaitsee Matomäen peltoalueen itäpuolella ja Hirvikalliolle vievän tien lounais-/länsipuolella. Alue muodostaa ympäristöstään eroavan korkean niemekkeen, jonka keskellä on useampi terassimainen tasanne. Kielekkeen alapuolella etelässä sijaitsee Verkkosaareen johtava tie. Hirvikalliolle vievän tien vieressä on näkyvissä vuoden 1916 karttaan merkityn riihen kivijalka. Tämän lounaispuolella on kaksi samansuuntaista kapeaa kohoumaa n. 10 metrin etäisyydellä toisistaan, joiden lounaispuolella on vielä nähtävissä selkeä n. 7 m pitkä tasanne ennen kielekkeen laskua.

Alueelle tehtiin 11 kairauksen sarja viiden metrin välein. Kairaukset tehtiin edeten kaakosta luoteeseen. Kairausten tekeminen oli hankalaa maaston kivikkoisuuden vuoksi eikä yhdessäkään kohdassa päästy puhtaaseen pohjamaahan. Ensimmäinen kairausreikä tehtiin keskelle riihtä kivijalan sisäpuolelle viiden metrin päähän tiestä, josta otettiin jalkamitalalla seuraava kairauskohta. Paikoitellen saatettiin joutua siirtymään linjasta metrillä sivuun tai eteen/taaksepäin. Kairauspisteet 1-3 on otettu riihen raunioiden sisäpuolelta.

Kairauskohtien tulokset:

- 1) Paksuus 15 cm. 10 cm paksu multakerros, jonka alla ohut kerros ruskeaa hiekkaa ja nokista hiekkaa. Alimpana kiviä.

- 2) Paksuus 30 cm. 10 cm paksu multakerros, jonka alla n. 5 cm:n paksuinen hiekkansekainen multa. Alapuolella 5 cm paksu savi, jonka seassa tiilimurskaa. Alimpana tummanruskea savensekainen hiekka.
- 3) Pintamullan alla heti kiviä. Ei kairattu alemmas.
- 4) Paksuus 40 cm. 20 cm paksu multakerros, jonka alla paksu mullansekainen savikerros. Alimpana näkyvissä punertavaa hiekkaa (1 cm).
- 5) Pintamullan alla kiviä ja paikoitellen punertavaa hiekkaa.
- 6) Paksuus 40 cm. 20 cm paksu multakerros. Alla n. 10 cm paksu hiekkansekainen savi, jonka alapinta tummanharmaa. Alla punertava (palanut?) hiekka.
- 7) Paksuus 25 cm. 15 cm paksu multakerros, jonka alla tummanharmaa tiilimurskan- ja hiilensekainen savi.
- 8) Paksuus 30 cm. Noin 30 cm paksu multakerros, jonka alapinta hieman savisempi. Seassa tiilimurskaa. Alimpana vastassa kivi.
- 9) Paksuus 20 cm. 10 cm paksu multakerros, jonka alla tiilimurskansekainen 5 cm paksu savi. Saven alla 1 cm paksu nokikerros, jonka alla tummanruskea hiekka.
- 10) Paksuus 15 cm. 10 cm paksu multakerros, jonka alapinnassa hieman nokea. Alla vahva 5 cm paksu noen ja hiilensekainen kerros. Alimpana palanut oranssinruskea hiekka.
- 11) Paksuus 15 cm. 10 cm paksu multakerros, jonka alla punertava hiekka.

Kairausreikien perusteella alueelle tehtiin koekuoppa (1) näytteenottopisteen 10 lähetyville. Paikka sijoittuu kielekkeen lounaisosan terassimaiselle tasanteelle. Kuoppa oli noin puolen neliömetrin suuruinen ja 60 cm syvä. Pinnalla oli 20 cm paksu multakerros. Tämän alla oli voimakas 4-6- cm paksu hiilikerros, jonka seassa oli pieniä hiiltyneitä puunkappaleita. Kuopan puiden syyt olivat kaakkois-luoteissuuntaisia ja kuoppaa kaivettaessa näytti siltä, että hiilet kuuluisivat johonkin rakenteeseen. Hiiltyneen puun alla oli joitakin palaneita kiviä ja ohut palanut hiekkakerros, jonka alla oli 2-3 cm paksu nokiraita. Ohuen nokikerroksen alla oli puhdas moreenimaa. Kuopasta löytyi muutama palaneen saven pala.

Kairausreiät osoittivat, että alueella on havaittavissa kulttuurikerroksia. Koekuopan hiiltyneen puun funktiosta ei voida ilman laajempia tutkimuksia sanoa mitään varmaa. Alueen terassimaiset tasanteet antavat kuitenkin aiheen olettaa, että paikalla on sijainnut ennen riittäkin rakennuksia. Paikka on ollut ihanteellinen myös asuinrakennuksille, sillä maaperä on läpäissyt hyvin veden. Niemeke muodostaa myös

maisemallisesti ihanteellisen ympäristön: sieltä on hyvät näkymät muualle ja sen ympärillä on sijainnut ainakin jo 1600-luvun alkupuolella pellot. Lähettyvillä on myös sijainnut Matomäen jo rautakaudella viljelty muinaispelto.

Paikalla ei ole ollut asutusta vanhojen karttojen mukaan, mutta Verkkosaarelle vievä tie on tullut käyttöön viimeistään 1750-luvun tienoilla. Vanha Rapolasta Hirvikalliolle vievä tie on kulkenut nykyistä alempana, ja se näyttäisi kulkeneen Nautamäen kohdalla n. 90 metrin korkeudessa eli hieman uloimman terassin ja koekuoppa 1:n alapuolella. Tien alempi linjaus sopisi hyvin kuvaan, mikäli kummun päällä on sijainnut aikaisemmin asuinpaikka. Tällöin kohde ajoittuisi 1600-luvun puolta väliä vanhemmaksi.

908 51 0007

Papunen

Asuinpaikka

Ajoitus: 1400? – 1700-luku

Peruskarttalehti: Sääksmäki 2132 02

$x = 6788\ 31$

$y = 2503\ 88$

$z = 94\ \text{m mpy}$

Mustavalkonegatiivit: -

Diapositiivit: -

Talletetut löydöt: -

Kohteen aikaisemmat tarkastukset ja löydöt: -

Maanomistaja: Suomen valtio/Museovirasto

Tarkastuspäivämäärä: 4.10.01

Luokitus: II

Kohde sijaitsee Rapolan 1800-luvulta periytyvän vilja-aitan ja 1950-luvulla rakennetun autotallin²⁰ välissä vastapäätä uutta suurta kivinavettaa. Autotallin rakennustyön yhteydessä tehty perustustyö on rikkonut kohdetta, mutta paikalla on silti nähtävissä terassimaista tasannetta. Vilja-aitan vieressä on ollut vielä 1800-luvun lopulla sikolähti, joka on rakennettu 1700-luvulla.²¹ Nykyinen autotalli on rakennettu ainakin osin sen päälle. Vilja-aitan lounaispuolella on nähtävissä vielä vanha painanne, joka on luultavasti 1700-luvulla rakennetun navetan pohjaa.

Alueelle tehtiin kolme kairausreikää. Maaperä oli hyvin kivikkoista, mutta paikoitellen pystyttiin kuitenkin kairaamaan. Yksi pistoista tehtiin lähelle vilja-aitan sivustaa: näytteessä oli ainoastaan multakerros ja puhdas pohjahiekka. Kaksi muuta kairausta tehtiin autotallin viereen jääneeseen ehjään terassitasanteeseen. Kumpikin kairausnäyte oli samankaltainen: 10 cm paksu multakerros, jonka alla oli 12 cm paksu nokinen hiekkakerros. Nokisen hiekkakerroksen alla oli ohut tumma nokiraita ja sen alla oli puhdas pohja hiekka.

Vuoden 1641 tiluskartassa Papusen talo näyttäisi sijaitsevan Kotivainion pellon pohjoispuolella eli nykykarttaan verrattuna hiekkatien toisella puolella suuren kivinavetan luoteispäätä vastapäätä. Samaan kohtaan Papunen asettuu myös vuoden 1764 isojakokartan mukaan. Papusen edessä on ollut piha-alue, joka ainakin osin on

jäänyt nykyisen navettarakennuksen alle. Lisäksi Papusen vieressä on ollut tuolloin 'soldathemma'. Arkistolähteissä Papunen mainitaan ensimmäisen kerran 1400-luvulla.²² Vuoden 1849 palovakuutuskartan mukaan alueella on ollut karjapiha ja siihen liittyvät navettarakennukset ja sikolähti. Rakennukset ovat alkaneet heti tien vierestä ja viljaitaan edessä näkyvän painanteen mukaan ne eivät näyttäisi jatkuneen kairatulle alueelle. Tätä vahvistaisi myös kairaustulos: nokinen hiekkakerros ei viittaa karjapihaan, jonka paikalla pitäisi luultavimmin olla paksu orgaanisen aineksen sisältämä turvekerros.

908 51 0008

Alapuutarha II

Kellarikuoppa?

Ajoitus: 1800-luku?

Peruskarttalehti: Sääksmäki 2132 02

$x = 6788\ 40$

$y = 2502\ 97$

$z = 90\ \text{m mpy}$

Mustavalkonegatiivit: 124975:8-9

Diapositiivit: -

Talletetut löydöt: -

Kohteen aikaisemmat tarkastukset ja löydöt: -

Maanomistaja: Suomen valtio/Museovirasto

Tarkastuspäivämäärä: 3.10.01

Luokitus: III

Kohde sijaitsee Rapolan kartanon pränniriviä vastapäätä tien lounaispuolella pienellä terassimaisella tasanteella Soljalanvainion koillisreunan vieressä. Sen vieressä on luoteispuolella kolme perunakuoppaa sekä laitimmaisena jääkellarin kuoppa, ja ne ovat olleet käytössä ainakin vielä 1890-luvulla.²³

Kuoppa on pyöreä miilumainen rakenne, jonka ympärillä on maavallit. Sen halkaisija on 11 metriä. Kuoppaa yritettiin kairata, mutta heti ohuen turvekerroksen alta tuli vastaan kiviä sekä pohjalla että reunoilla. Rakenteen funktio jäi määrittelemättä, mutta samassa rivissä olevat säilytyskuopat antavat aiheen olettaa, että kyseessä on jonkinlainen kellarikuoppa.

908 51 0009

Voipaala I

Tiilenpoltouuni

Ajoitusarvio: Historiallinen aika

Peruskarttalehti: Sääksmäki 2132 02

$x = 6788\ 20$

$y = 2503\ 24$

$z = 95\ \text{m mpy}$

Mustavalkonegatiivit: 124975:14

Diapositiivit: -

Löydöt: -

Kohteen aikaisemmat tarkastukset ja löydöt: Inventointi 1997, numero 7 (erotettu kohteesta 0001)

Maanomistaja: Suomen valtio/Museovirasto

Tarkastuspäivämäärä: 4.10.01

Luokitus: I

Kohde sijaitsee Voipaalan mailla lähellä Rapolan ja Voipaalan rajalinjaa Hirvikalliolle vievän hiekkatien vieressä. Se koostuu kahdesta tiilenkappaleiden ja kivien sekaisista kasoista sekä niiden vieressä sijaitsevasta pyöreästä kolme metriä leveästä kuopasta. Kasoista toinen on pyöreä ja sen halkaisija on neljä puoli metriä. Se sijaitsee kuopasta pohjoiseen kahden metrin päässä. Toinen kasoista on soikea ja sen pituus on kuusi metriä. Se sijaitsee aivan kuopan itäreunassa kiinni.

Kasat koostuvat tiilenkappaleista ja kivistä. Kuopassa on runsaasti tiilimurskaa, nokista savea ja musta hiilipitoinen kerros. Kuopan länsipuolta tutkittiin kairaamalla ja vaikka kaira ei uponnut kovinkaan syvälle, se osoitti silti useamman neliömetrin suuruisella alueella olevan voimakkaasti noen värjäämää maata sekä runsaasti tiilimurskaa.

908 51 0010

Voipaala II

Kellarikuoppia?

Ajoitus: Historiallinen aika

Peruskarttalehti: Sääksmäki 2132 02

$x = 6788\ 19$

$y = 2503\ 80$

$z = 98\ \text{m mpy}$

Mustavalkonegatiivit: -

Diapositiivit: -

Löydöt: -

Kohteen aikaisemmat tarkastukset ja löydöt: -

Maanomistaja: Valkeakosken kaupunki

Tarkastuspäivämäärä: 4.10.01

Luokitus: III

Kohde sijaitsee Voipaalan navettarakennuksesta kaakkoon Hirvikalliolle vievästä tiestä 6-11 metriä pohjoiseen. Tien toisella puolella on Voipaalanpelto. Kohteen ympärillä on risuja ja tiuhaan kasvavia nuoria puita sekä pensaita, joten sen erottaminen maastosta on hankalaa.

Kohde koostuu kahdesta koillisuuntaisesta kuopasta, joita ympäröivät metrin paksuiset maavallit yhdistyvät keskellä toisiinsa kiinni. Tien reunasta kuusi metriä pohjoiseen sijaitsevan kuopan halkaisija on n. kuusi metriä ja pohjoisemman kuopan halkaisija on n. 4 metriä. Kuoppia yritettiin kairata, mutta vastassa oli kiviä.

Kuoppien sijainti Voipaalan kartanon puutarhan alalaidassa viittaisi vastaavanlaisiin kellarikuoppiin jollaisia on Rapolan alapuutarhassakin.

908 51 0011

Rapolan ja Voipaalan raja

Paja/torppa?:

Ajoitusarvio: 1700-luku

Peruskarttalehti: Sääksmäki 2131 02

$x = 6788\ 01$

$y = 2503\ 20$

$z = 95\ \text{m mpy}$

Mustavalkonegatiivit: 124975:13

Diapositiivit: -

Löydöt: -

Kohteen aikaisemmat tarkastukset ja löydöt: -

Maanomistaja: Suomen valtio/Museovirasto

Tarkastuspäivämäärä: 4.10.01

Luokitus: II

Kohde sijaitsee Rapolan ja Voipaalan välisen rajan tuntumassa Hirvikalliolle vievästä tiestä noin neljä metriä pohjoiseen. Lounaispuolella lähes vastapäätä on Rupakalliolle vievä hiekkatie. Paikka on tasainen ja siinä kasvaa niittymäistä ruohoa harvakseltaan.

Alueelta on löytynyt useita ampuma-aseen kuulia, joissa on ollut valinsaumat näkyvissä. Kuulia on löydettävissä kuulemma edelleenkin samalta paikalta.²⁴ Paikalle tehtiin muutamia kairausreikiä, jotka upposivat vain 10-15 cm alaspäin alueen kivikkoisuudesta johtueni. Kairausyritykset osoittivat kuitenkin, että alueella on laajahko n. kuusi metriä leveä tummanharmaa nokinen kulttuurikerros. Lisää ammustenkuulia ei löytynyt, sillä alue oli kokonaan puista pudonneiden lehtien peittämä eikä kuulien varma löytöpaikka ollut tiedossa.

Vuoden 1765 isojakokartan mukaan Voipaalan kartanon lounaispuolella hiekkatien läheisyydessä on sijainnut sepän paja. Kartan mukaan paja asettuisi lähelle kohdetta 20 (maakuoppia) soranottokuopalle vievän metsätien tienoille eli n. 200 metriä idemmäksi. Tällä alueella ei ole löydettävissä mitään rakenteisiin viittaavaa, tosin on myös mahdollista, että paja on tuhoutunut suuren soranottokuopan mukana. Rapolan puolella lähin rakennus on vuoden 1764 kartan mukaan ollut sotilaskoti, joka taas on sijainnut kohteesta n. 160 metriä länteen. Ilman tarkempia tutkimuksia kohteen luonteesta ei voida sanoa mitään varmaa.

908 51 0012

Nautamäki III

Karjapolku

Ajoitus: 1800-luku

Peruskarttalehti: Sääksmäki 2131 02

$x = 6788\ 55 - 6789\ (00)$

$y = 2502\ (37) - 74$

$z = 95 - 102\ \text{m mpy}$

Mustavalkonegatiivit: 124975:3-4

Diapositiivit: 124974:2

Löydöt: -

Kohteen aikaisemmat tarkastukset ja löydöt: -

Maanomistaja: Suomen valtio/Museovirasto

Tarkastuspäivämäärä: 3.10.01

Luokitus: III

Kohde sijaitsee Rapolan rinteessä. Se alkaa pienen sorakuopan laidalta, joka sijaitsee Soljalan tilan länsikulman rajapyykistä 45 metriä luoteeseen. Sorakuopan itäpuolella sijaitsevat vanha navetan kiviramppi ja kivijalka (kohde 0003), jota kohti polku näyttää menevän. Polku jatkuu Hirvikallion tilan koillisrajan sisäpuolella vanhan kylmämuuratun kiviaidan vieressä.

Polku on noin puolen metrin levyinen ja urautunut kuljettaessa. Sen pohjalta paljastuu kivikkoinen moreenimaa. Polku jatkuu pidemmälle rinteeseen, mutta sen koko reittiä ei katsottu ajanpuutteen vuoksi tarpeelliseksi määrittää. Polku on saattanut kulkea paikoitellen vanhojen rinteissä mahdollisesti sijainneiden peltojen yläreunoja pitkin, jolloin se on samalla estänyt veden valumisen pelloille.

5.2. Pintapoismitut alueet

Inventoinnin yhteydessä käytiin läpi ne pellot, joissa oli tehty jo syyskylvö. Näitä pelloja olivat Kotivainio, Voipaalanpelto ja Kirkkopelto. Kotivainiosta oli paljaana ainoastaan Rupakallion tien luoteispuolinen pelto. Pelloja on aikaisemmin inventoitu, mutta tällöin on etsitty lähinnä esihistoriallisia kohteita, joten ne katsottiin aiheellisiksi tarkastaa uudelleen.

Pintapoismitus osoitti, että pelloilla ei ole nähtävissä mitään historiallisen ajan kiinteään muinaisjäännökseen viittaavaa. Esinelöytöjä tuli harvakseltaan eikä mitään selviä löytökeskittymiä ollut havaittavissa. Voipaalan- sekä kirkkopellon esinelöydöt harvenivat hieman etelään mentäessä, missä korkeuskäyrä alkoi laskea 90 metriä merenpinnan alapuolelle. Voipaalanpellon luoteiskulmassa oli nähtävissä selvärajainen tumma hiilensekainen alue, joka näkyy myös ilmakuvissa. Tämä osoittautui kuitenkin varsin nuoreksi: kyseessä oli ilmeisesti roskien poltossa syntynyt nokimaa-alue. Tältä alueelta ei tullut esinelöytöjä.

Pelloilta poismitut esinelöydöt ovat tyypillisiä historiallisen ajan löytöjä: punasavikeramiikan astianpaloja, ikkuna- ja pullolasia, fajanssia, kuonaa, tuluspiitä jne. Joissakin ikkunanpaloissa on nähtävissä reunaretusointia, mikä ajoittaa ne 1700-lukua vanhemmiksi. Suurin osa fajanssinpaloista on ajoitettavissa 1700-lukua nuoremmiksi. Muut edellä mainituista löytöryhmistä on vaikeasti ajoitettavissa. Näiden löytöjen lisäksi Voipaalanpellolta sekä Kotivainiolta löytyi rautakautiseksi/keskiaikaiseksi ajoitettavat keramiikka-astian kylkipalat. Pelloilla oli runsaasti savitiivisten paloja, joista joitakin otettiin talteen. Lisäksi Voipaalanpellolta löytyi kvartsikaavin sekä toinen mahdollinen kvartsiesine. Kaikki löydöt on luetteloitu saman päänumeron alle.

6. YHTEENVETO

Rapolan keskiaikaisen kylänpaikan inventointi perustui pitkälti vanhassa karttamateriaalissa oleviin tietoihin. Tämän perusteella näyttäisi siltä, että nykyisin käytössä olevat viljelyalueet ovat olleet jo pitkään käytössä. Jo 1640-luvulla tehdyistä kartoista käy ilmi, että peltoviljely on sijoittunut samoille alueille kuin nykyisinkin. Alueen maaperä on sanellut ehdot viljelylle ja se on estänyt peltosten laajentamisen myöhemmin aikoina. Tämän vuoksi vanha kartta-aineisto on erittäin käyttökelpoista Rapolan alueella, sillä karttoja on helppo vertailla nykykarttaan kun useat niissä

esiintyvät elementit pitävät vielä nykypäivänäkin paikkansa. Vertailua helpottaa myös vanhojen kulkureittien lähes samanlaiset linjaukset.

Karttoihin tulee kuitenkin suhtautua lähdekriittisesti. Niiden mittakaavat eivät täsmää nykyisiin ja niiden muuttaminen esimerkiksi peruskarttaa vastaavaan mittakaavaan voi aiheuttaa virhearvioita. Lisäksi on otettava huomioon syy, minkä vuoksi kartat on tehty. Niissä esiintyviä kohteita, kuten esimerkiksi rakennuksia ei ole välttämättä mitattu tarkasti paikoilleen. Mitä nuoremmiksi kartat käyvät, sitä tarkemmiksi käyvät myös niiden mittausperiaatteet. Lisäksi niissä esiintyy myös tilaan kuuluvaa rakennuskantaa. Jo vanhimmat tiluskartat antavat kuitenkin tietoa kylissä sijainneista tiloista ja niiden sijainneista: tutkimalla muita kartoissa näkyviä elementtejä, kuten peltoja ja teitä on mahdollista löytää tiloille mahdollinen sijaintialue. Esimerkkinä voidaan mainita Rapolan vuoden 1641 tiluskartta, jossa näkyy Papusen ja Timilän tilat. Kartassa on vielä nykyäänkin puutarha-alueena toimiva alue Rapolan kartanon edustalla sekä myös saman muotoisena pysynyt peltoalue, jonka pohjoispuolella kulkee Hirvikalliolle vievä tie. Tilojen rakennukset on merkitty tien pohjoispuolelle; toinen piha-alueelle ja toinen lähelle pellon pohjoiskulmaa. Rakennusten sijainti on merkitty samoille alueille myös vuoden 1765 tiluskarttaan. Tämän perusteella voidaan pitää todennäköisenä, että kyseiset tilat ovat sijainneet kutakuinkin kartoissa näkyvillä paikoillaan. Rakennusten tarkkaa sijaintia on karttojen perusteella kuitenkin mahdotonta sanoa.

Rapolan vanhoissa kartoissa on nähtävissä vain kaksi tilaa, eikä niiden lukumäärän perusteella voida vetää johtopäätöksiä vanhempien tilojen määrästä. Tarkastelemalla kartoja vanhempia kirjallisia arkistolähteitä käy ilmi, että Rapolassa on 1400-luvulla ollut 5-6 taloa. Tämä tekee yli 60 prosentin laskun tilojen määrässä 200 vuoden kuluessa 1600-luvulle tultaessa, mikä merkitsee sitä, että käyttämällä pelkkiä kartoja arkeologisenä lähdemateriaalina voi tutkimusalue saada kokonaan toisenlaisen lähtökohdan inventointia suunniteltaessa.

Kartat ovat kuitenkin erittäin käyttökelpoisia inventointia suunniteltaessa sekä mukana kentällä. Rapolan kenttätöskentelyssä huomionarvoisiksi nousivat erityisesti hieman nuoremmat kartat, kuten palovakuutusasiakirjan karttapiirros sekä uusjakokartta. Näistä kartoista käy hyvin ilmi Rapolan kartanon vanhojen talousrakennusten sijainnit ja karttojen avulla on helppo tarkistaa onko havaittu kohde selitettävissä niiden avulla.

Rapolan keskiaikaisen kylänpaikan inventointi osoitti, että alueella on historiallisen ajan muinaisjäännöksiä, mutta niiden ajoittaminen keskiaikaisiksi on mahdotonta ilman tarkempia tutkimuksia. Löydetyistä kohteista keskiaikaisia saattavat olla Alapuutarha I:n palanut kiveys (0004), Nautamäki II:n terassimainen tasanne, jossa on palanutta puuta (0006) sekä Rapolan kellarin (0005) ja Papusen kulttuurimaakerrokset (0007). Muista löydetyistä kohteista ainoastaan navetta (0003) ja siihen liittyvä karjapolku (0012) on varmasti ajoitettavissa vasta 1800-luvulle. Samalle vuosisadalle ajoittunee myös kellarikuopanne (0008) perunakuoppien vieressä Rapolan kartanon edustalla. Loput kohteet ajoittuvat väljästi historialliseen aikaan. Lisäksi Voipaalanpellolta löytynyt kvartsiesine viittaa alueella todennäköisesti sijaitsevaan kivikautiseen asuinpaikkaan.

Kartta- ja maastotarkastuksen perusteella näyttää todennäköiseltä, että useimmat keskiaikaiset tilat ovat sijainneet lähes samoilla paikoilla kuin nykyisetkin asuinrakennukset. Inventoinnin yhteydessä kiinnitettiin maastossa huomiota Rapolan harjun muotoihin ja tämä osoitti, ettei alueella ole juurikaan sopivia paikkoja asuinrakennuksen pystyttämiseksi: maaston jyrkkyys johtaa lumen sulamisvedet muuten hyvälle rakennusalueelle, jolloin alueiden jatkuva kosteus on estänyt rakentamisen. Tuntuu todennäköiseltä, että hyväksi havaitut alueet on otettu jatkossakin käyttöön. Tätä näyttäisi tukevan myös Rapolan kartanoalueella vuosisatoja jatkunut asutus sekä myös Voipaalan kartanoalueen asutuksen jatkuvuus. Rakennusten paikallaan pysyminen vaikeuttaa inventointia, sillä tilojen pihot on muokattu hyvinkin voimakkaasti. Pihotilla on paksuja terassitasanteita, joiden tutkiminen kairaamalla on mahdotonta ja paljaalla silmällä niiden alla mahdollisesti sijaitsevia rakenteita ei pysty havaitsemaan.

Rapolan alue muodostaa haastavan kokonaisuuden historiallisen ajan inventoinnille. Alueelta on runsaasti vanhoja historiallisia arkistolähteitä ja lisäksi sillä on pitkäaikainen asutuksellinen jatkuvuus jo rautakaudelta lähtien. Toisaalta alueen asutuksen jatkuvuus nykypäiviin saakka hankaloittaa vanhempien kohteiden löytymistä ja tulkintaa. 1800-luvulla alkanut rakennuskannan voimakas kasvu on todennäköisesti tuhonnut muinaisjäännöksiä ja jatkuva piha-alueiden muokkaus on peittänyt muinaisjäännöksiä alleen. Jatkotutkimuksia ajatellen tärkeimpiä kohteita ovat Nautamäen palaneen puun alue, Rapolan puutarhan palaneen kiveyksen alue, Rapolan kellarin luoteishuone sekä myös Papusen tilan mahdollinen paikka Rapolan autotallin vieressä. Erityisesti Nautamäki ja Alapuutarha ovat mielenkiintoisia, koska ne ovat todennäköisesti säilyneet

koskemattomina, kun taas muissa kohteissa on muinaisjäännökset ovat osin tuhoutuneet.

Helsingissä 31.10.2001

Huk Katja Vuoristo

Viitteet

- ¹ MML: Kartta-arkisto: BB 1a s. 23-24 & BB 1a s.26.
- ² Ks. Vuoristo 1997.
- ³ MML: Kartta-arkisto: Sääksmäki H 74 3/1.
- ⁴ Haggrén 2001: 45.
- ⁵ MML: Kartta-arkisto: Sääksmäki H 74 3/2-7 & H75 7/3-19.
- ⁶ Kansallisarkisto: kopio, rulla 22:7/1-4.
- ⁷ SKS 505.
- ⁸ Kansallisarkisto: 2132 02.
- ⁹ MML: Kartta-arkisto: H74 3.
- ¹⁰ Haggrén 2001: 8, 10.
- ¹¹ Haggrén 2001: 11.
- ¹² Haggrén 2001: 11, 15.
- ¹³ Haggrén 2001: 16.
- ¹⁴ Haggrén 2001: 17, 31.
- ¹⁵ Ks. Vikkula & Seppälä 1987-1990.
- ¹⁶ Ks. Yleiskartta 2001
- ¹⁷ Haggrén 2001: 52-53.
- ¹⁸ KA: KVTA: Lakkautetut ainaispalovakuutukset, Hämeen lääni, kansi 367: Vakuutuskirja n:o 2855.
- ¹⁹ Haggrén 2001: 63, 92.
- ²⁰ Haggrén 2001: 101.
- ²¹ Haggrén 2001:88.
- ²² Ks s. 8
- ²³ Haggrén 2001: 84.
- ²⁴ Soininen, suullinen tiedonanto.

LÄHTEET

Arkistolähteet

Kansallisarkisto (KA)

Keskinäinen vakuutusyhtiö Tarmon arkisto (KVTA)

Topografica

Sääksmäki

Maanmittauslaitoksen arkisto (MML)

Kartta-arkisto

Sääksmäki

Museovirasto (MV)

Arkeologian osasto (AO)

Topografinen arkisto

Valkeakoski (ent. Sääksmäki): Anne Vikkula – Sirkka-Liisa Seppälä, Rapola-projekti 1987-1990.

Rakennushistorian osasto (RHO)

Topografinen arkisto

Kari Uotila, Valkeakosken Rapolan kartanon rakennusarkeologiset tutkimukset v.1986.

Katja Vuoristo, Valkeakosken Rapolan ja Voipaalan historiallisten muinaisjäännösten inventointi v. 1997.

Suulliset lähteet

Soininen, Olli: suullinen tiedonanto 4.10.2001.

Kirjalliset lähteet

Haggrén, Georg 2001. Valkeakosken Rapola talonpoikaiskylästä herraskartanoksi.

Rapola-tutkimuksia 1. Helsinki.

Sääksmäki Rapola 2001

Löytöluettelo

<i>KM-pää</i>	<i>KM-ala</i>	<i>Alue</i>	<i>Kohde</i>	<i>Päämateriaali</i>	<i>Materiaali</i>	<i>Laji</i>	<i>Kuvaus</i>	<i>Kpl</i>	<i>Mitat/mm</i>	<i>Paino</i>	<i>Muuta</i>
2001061	1	Nautamäki II	6, KK 1	Savi		Savitiiviste		4		14,3	Hillt. puun päältä
2001061	2	Alapuutarha I	4, KK 2	Savi		Savitiiviste		2		2,5	Pal. kiveyksen päältä
2001061	3	Kotivainio		Metalli	Rauta	Naula	Litteä kannastaan leveä hevosenkengännaula.	1	Pit. 36, paks. 4x8.	5,7	
2001061	4	Kotivainio		Metalli	Rauta	Katkelma	Pyöreää paksua metallitankoa.	1		258,6	
2001061	5	Kotivainio		Keramiikka	Punasavi	Astia	Karkesekoitteista rautakautista/keskiaikaista keramiikkaa.	1		1,2	
2001061	6	Kotivainio		Keramiikka	Punasavi	Astia	Boluskoristeisen astian kylkipaloja. Keltaisia koristeraitoja, väritön lasitus.	2		21,5	
2001061	7	Kotivainio		Keramiikka	Punasavi	Astia	Korvan katkelma. Sisäpinnassa vihreää lyijylasitusta.	1		3,5	
2001061	8	Kotivainio		Keramiikka	Punasavi	Astia	Kylkipala. Sisäpinnalla ruskea lyijylasitus.	1		2	
2001061	9	Kotivainio		Keramiikka	Punasavi	Astia	Kylkipala. Sisäpinnalla jäljellä vaalea lietekeerros.	1		0,9	
2001061	10	Kotivainio		Keramiikka	Punasavi	Astia	Kylkipala. Ulkopinta rihlattu, sisäpinta lohjennut.	1		0,8	
2001061	11	Kotivainio		Keramiikka	Punasavi	Astia	Kylkipaloja. Sisäpinta lohkeillut.	4		7,3	
2001061	12	Kotivainio		Keramiikka	Valkosavi	Liitupiippu	Pesän katkelma.	1		0,5	
2001061	13	Kotivainio		Keramiikka	Fajanssi	Astia	Kylkipaloja. Valkoinen tinalasitus..	8		8,3	
2001061	14	Kotivainio		Savi		Savitiiviste	Palanutta savea.	5		11,5	
2001061	15	Kotivainio		Lasi	Astialasi	Astia	Sininen kylkipala.	1		0,6	
2001061	16	Kotivainio		Lasi	Pullolasi		Vihreä pohjapala.	1		20,0	

<i>KM-pää</i>	<i>KM-ala</i>	<i>Alue</i>	<i>Kohde</i>	<i>Päämateriaali</i>	<i>Materiaali</i>	<i>Laji</i>	<i>Kuvaus</i>	<i>Kpl</i>	<i>Mitat/mm</i>	<i>Paino</i>	<i>Muuta</i>
2001061	17	Kotivainio	Lasi	Pullolasi			Vihreä pohjapala.	1		7,9	
2001061	18	Kotivainio	Lasi	Pullolasi			Ruskeita kylkipaloja.	3		8,7	
2001061	19	Kotivainio	Lasi	Pullolasi			Vihreitä kylkipaloja.	2		3,5	
2001061	20	Kotivainio	Lasi	Pullolasi?			Sulanutta vihreää lasia.	1		1,0	
2001061	21	Kotivainio	Lasi	Ikkunalasi			Vaaleanvihreää. Kahdessa reunassa retusointia.	1		1,1	
2001061	22	Kotivainio	Lasi	Ikkunalasi			Vihreitä.	7		3,5	
2001061	23	Kotivainio	Kuona				Huokoista.	1		12,1	
2001061	24	Voipaanpel	Metalli	Rauta	Levy		Paksua hieman kuperaa rautalevyä. Padasta?	1		101,0	
2001061	25	Voipaanpel	Keramiikka	Harmaasavi	Astia		Rautakaudentyypin keramiikan kylkipala. Molemmat pinnat mustuneet.	1		3,7	
2001061	26	Voipaanpel	Keramiikka	Punasavi?	Astia		Kylkipala. Ollut voimakkaassa tulessa, pinta kuonaantunut. Rautakaudentyypistä?	1		1,8	
2001061	27	Voipaanpel	Keramiikka	Punasavi	Astia		Boluskoristeisia kylkipaloja. Sisäpinnalla kellertävänruskea lyijylasitus.	3		11,7	
2001061	28	Voipaanpel	Keramiikka	Punasavi	Astia		Kylkipala. Sisäpinnalla vähän tummaa lyijylasitusta jäljellä.	1		4,7	
2001061	29	Voipaanpel	Keramiikka	Punasavi	Astia		Pohjapala. Pohjassa lasitusroiskeita, muuten pinnat lasittamattomia.	1		26,1	
2001061	30	Voipaanpel	Keramiikka	Punasavi	Astia		Kylki- ja reunapaloja. Lasittamattomia.	4		14,6	
2001061	31	Voipaanpel	Keramiikka	Valkosavi	Liitupiippu		Varrenkatkelma.	1		1,1	
2001061	32	Voipaanpel	Keramiikka	Fajanssi	Astia		Kylkipaloja. Molemmilla pinnoilla valkoinen tinalasitus.	15		23,0	
2001061	33	Voipaanpel	Keramiikka	Fajanssi	Astia		Kylkipaloja. Sisäpinnalla violetti kukka-aiheinen koristelu. Valkoinen tinalasitus.	2		3,9	

<i>KM-pää</i>	<i>KM-ala</i>	<i>Alue</i>	<i>Kohde</i>	<i>Päämateriaali</i>	<i>Materiaali</i>	<i>Laji</i>	<i>Kuvaus</i>	<i>Kpl</i>	<i>Mitat/mm</i>	<i>Paino</i>	<i>Muuta</i>
2001061	34	Voipaaanpel	Savi			Savitiiviste	Palanutta savea.	6		26,9	
2001061	35	Voipaaanpel	Lasi		Pullolasi		Pohja- ja kylkipaloja. Tummanvihreää.	8	Halk. n. 90	69,9	
2001061	36	Voipaaanpel	Lasi		Pullolasi		Kylkipaloja. Vihreää.	7		20,3	
2001061	37	Voipaaanpel	Lasi		Pullolasi		Kylkipaloja. Ruskeanvihreää.	3		19,3	
2001061	38	Voipaaanpel	Lasi		Pullolasi		Kylkipaloja ja pohjapala. Vihreää.	4		31,9	
2001061	39	Voipaaanpel	Lasi		Pullolasi		Kylkipala. Vaaleanvihreää. Pinta epätasainen.	1		6,1	
2001061	40	Voipaaanpel	Lasi		Pullolasi		Kylkipala. Vihreää.	1		3,0	
2001061	41	Voipaaanpel	Lasi		Pullolasi		Kaulan katkelma. Vihreää.	1		9,3	
2001061	42	Voipaaanpel	Lasi		Pullolasi		Kylki- ja pohjapala. Vihertävänruskeaa.	2		13,7	
2001061	43	Voipaaanpel	Lasi		Pullolasi		Kylkipaloja. Vaaleanvihreää.	2		5,1	
2001061	44	Voipaaanpel	Lasi		Ikkunalasi		Vihreää retusoitua ikkunalasia.	2		2,9	
2001061	45	Voipaaanpel	Lasi		Ikkunalasi		Vihreää.	11		7,7	
2001061	46	Voipaaanpel	Kivi		Kvartsi	Kaavin	Retusoimalla pyörästetty reuna.	1	25x19x7	3,7	
2001061	47	Voipaaanpel	Kivi		Valkosavi	Esine?	Kolmioimaiseksi lohkottu/lohjennut kivi, jonka kaksi sivua ohentuvat viistosti reunoja kohti.	1	24x20x8	4,2	
2001061	48	Voipaaanpel	Kivi		Pii	Tuluspii		2		17,8	
2001061	49	Voipaaanpel	Kivi			Hioinkivi	Katkelma.	1		37,0	
2001061	50	Voipaaanpel	Kuona			Lasikuona	Sulanutta vaaleanvihreää lasia.	1		2,7	
2001061	51	Voipaaanpel	Kuona			Lasikuona	Turkoosia.	1		3,4	
2001061	52	Voipaaanpel	Kuona				Huokoista ja kevyttä.	3		53,6	
2001061	53	Kirkkopelto	Metalli		Kupari	Astia	Pohjapalan katkelma; leikattua? Reunat taivutettu ylöspäin.	1		5,7	

<i>KM-pää</i>	<i>KM-ala</i>	<i>Alue</i>	<i>Kohde</i>	<i>Päämateriaali</i>	<i>Materiaali</i>	<i>Laji</i>	<i>Kuvaus</i>	<i>Kpl</i>	<i>Mitat/mm</i>	<i>Paino</i>	<i>Muuta</i>
2001061	54	Kirkkopelto		Keramiikka	Punasavi	Astia	Reunapala. Reuna muodostaa ohuen kolmiomaisen harjanteen. Sisäpinnalla jäljellä vaaleaa liete kerrosta. Ulkopinnalla rihlausta.	1		2,9	
2001061	55	Kirkkopelto		Keramiikka	Punasavi	Astia	Kylki- ja reunapala. Lasittamatonta.	2		8,0	
2001061	56	Kirkkopelto		Keramiikka	Fajanssi	Astia	Kylkipala. Valkoinen tinalasitus.	1		0,4	
2001061	57	Kirkkopelto		Lasi	Astialasi	Astia	Reunapala. Reuna ulospäin taitettu. Taitteen sisälle jää ontto käytävä. Vihreää.	1		19,8	
2001061	58	Kirkkopelto		Lasi	Pullolasi		Pohjapala. Ruskeaa.	1		17,5	
2001061	59	Kirkkopelto		Lasi	Pullolasi		Kylkipaloja. Vihreää.	2		4,0	
2001061	60	Kirkkopelto		Lasi	Pullolasi		Kylkipala. Havunvihreää.	1		3,8	
2001061	61	Kirkkopelto		Lasi	Pullolasi		Kylkipala. Tummanvihreää.	1		6,6	
2001061	62	Kirkkopelto		Lasi	Pullolasi		Kylkipala. Vihreää.	1		3,9	
2001061	63	Kirkkopelto		Lasi	Ikkunalasi		Vaaleanvihreää.	1		0,6	
2001061	64	Kirkkopelto		Kivi	Pii	Tuluspii	Palanutta.	1		7,1	

Diaprositiiviluettelo

<i>ID</i>	<i>Alanumero</i>	<i>Kunta</i>	<i>Kohde</i>	<i>Aihe</i>	<i>Kommentti</i>	<i>Suunta</i>	<i>Kuvaaja</i>	<i>Pvm</i>	<i>Tyyppi</i>	<i>Koko</i>
124974	1	Valkeakoski	Sääksmäki Rapola	Nautamäki II, inventointikohde 0006. Asuinpaikka?	Sähköpölvään takana vanhan riihen paikka. Pölväästä vasemmalle terassimainen tasanne. Tie kulkenut 1600-luvulla lähellä vasenta reunaa.	NE-SW	K. Vuoristo	2.10.01	Dia	6 x 6
124974	2	Valkeakoski	Sääksmäki Rapola	Hirvikallio (Nautamäki III), inventointikohde 0012 eli karjapolku sekä tonttialueen kiviaitaa.		SW-NE	K. Vuoristo	4.10.01	Dia	6 x 6
124974	3	Valkeakoski	Sääksmäki Rapola	Rapolan kartano, inventointikohde 0005. Asuinpaikka.	Kartanon keskivaiheilla kohta, jonka sisäpuolelle kellariin tehtiin kairaukset.	W-E	K. Vuoristo	4.10.01	Dia	6 x 6
124974	4	Valkeakoski	Sääksmäki Rapola	Nautamäki II, inventointikohde 0006. Asuinpaikka?	Nautamäen moreeniniemeke. Edustalla Soljalanvainio.	E-W	K. Vuoristo	4.10.01	Dia	6 x 6
124974	5	Valkeakoski	Sääksmäki Rapola	Alapuutarha I, inventointikohde 0004. Asuinpaikka?	Edustalla Soljalanvainion SE-pääty, taustalla terassimainen alue, josta löytyi palanutta kiveystä.	NW-SE	K. Vuoristo	4.10.01	Dia	6 x 6

Mustavalkokuvalettelu

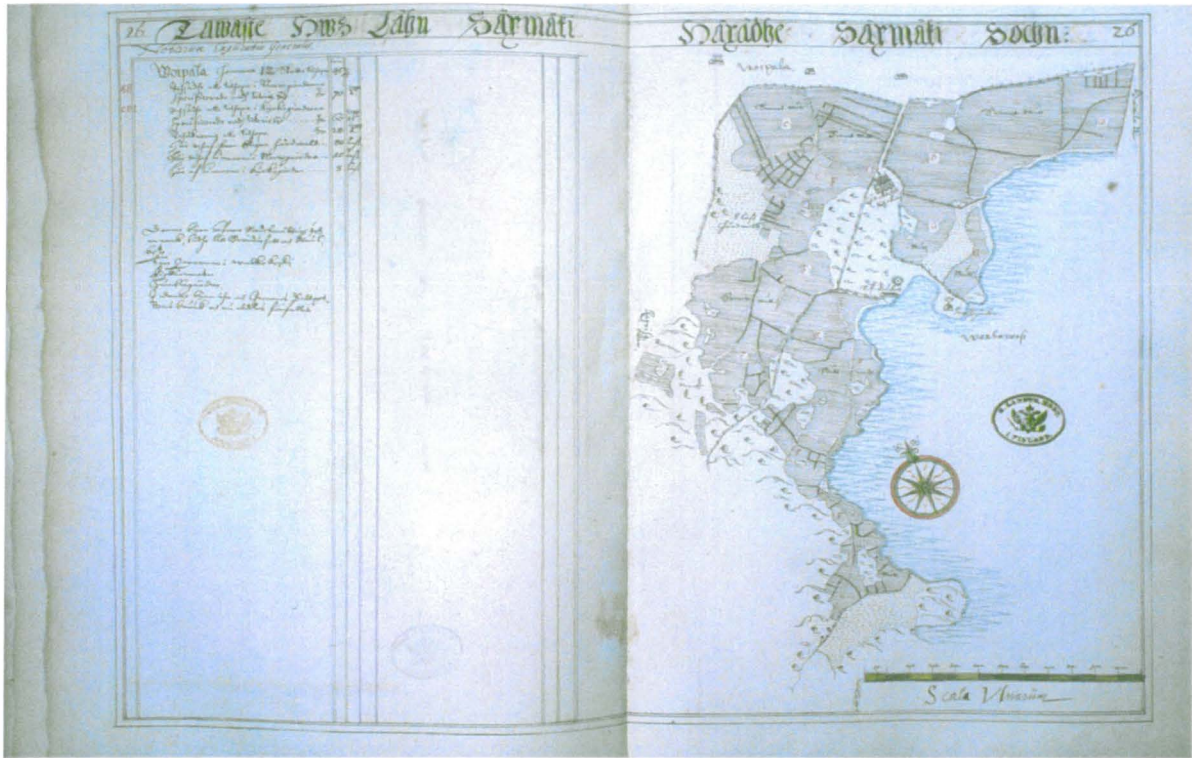
<i>ID</i>	<i>Alanumero</i>	<i>Kunta</i>	<i>Kohde</i>	<i>Aihe</i>	<i>Kommentti</i>	<i>Suunta</i>	<i>Kuvaaja</i>	<i>Pvm</i>	<i>Tyyppi</i>	<i>Koko</i>
124975	1	Valkeakoski	Sääksmäki Rapola	Nautamäki II. Inventointikohde 0006. Asuinpaikka?	Sähköpylvään takana vanhan riihen paikka. Pylväästä vasemmalle terassimainen tasanne. Tie kulkenut 1600-luvulla lähellä vasenta reunaa.	NE-SW	K. Vuoristo	2.10.01	Mv	Kino
124975	2	Valkeakoski	Sääksmäki Rapola	Nautamäki II. Koekuoppa 1:n NE-profiili.	Alaosassa hiiltynyt puukerros ja palanutta kiveä.	SW-NE	K. Vuoristo	2.10.01	Mv	Kino
124975	3	Valkeakoski	Sääksmäki Rapola	Hirvikallion kiviaidan NE-kulmaus.	Aidan vieressä kulkenut karjapolku: inventointikohde 0012.	SE-NW	K. Vuoristo	3.10.01	Mv	Kino
124975	4	Valkeakoski	Sääksmäki Rapola	Hirvikallio (Nautamäki III), inventointikohde 0012 eli karjapolku sekä tonttialueen kiviaitaa.		SW-NE	K. Vuoristo	3.10.01	Mv	Kino
124975	5	Valkeakoski	Sääksmäki Rapola	Nautamäki I, inventointikohde 0003. Navetan kiviramppi ja kivijalkaa.	Rampin takana sijainnut miilumainen säilytyskuoppa.	NW-SE	K. Vuoristo	3.10.01	Mv	Kino
124975	6	Valkeakoski	Sääksmäki Rapola	Alapuutarha III, inventointikohde 0002. Sireenimajan kivijalka.	Kohde inventoitu vuonna 1997.	E-W	K. Vuoristo	4.10.01	Mv	Kino
124975	7	Valkeakoski	Sääksmäki Rapola	Rapolan kartano. Inventointikohde 0005. Asuinpaikka.	Kartanon keskivaiheilla kohta, jonka sisäpuolelle kellariin tehtiin kairaukset.	W-E	K. Vuoristo	4.10.01	Mv	Kino
124975	8	Valkeakoski	Sääksmäki Rapola	Alapuutarha II, inventointikohde 0008. Miilumainen säilytyskuoppa.	Taustalla Soljalanvainion SE-päässä sijainneiden hamppuja kaalimaiden paikka.	NE-SW	K. Vuoristo	4.10.01	Mv	Kino
124975	9	Valkeakoski	Sääksmäki Rapola	Kuten edellä.	Taustalla perunakuopat ja Soljalanvainio.	E-W	K. Vuoristo	4.10.01	Mv	Kino
124975	10	Valkeakoski	Sääksmäki Rapola	Nautamäki II, inventointikohde 0006. Asuinpaikka?	Nautamäen moreeniemeke. Edustalla Soljalanvainio.	E-W	K. Vuoristo	4.10.01	Mv	Kino

<i>ID</i>	<i>Alanumero</i>	<i>Kunta</i>	<i>Kohde</i>	<i>Aihe</i>	<i>Kommentti</i>	<i>Suunta</i>	<i>Kuvaaja</i>	<i>Pvm</i>	<i>Tyyppi</i>	<i>Koko</i>
124975	11	Valkeakoski	Sääksmäki Rapola	Alapuutarha I, inventointikohde 0004. Asuinpaikka?	Tutkimusavustaja Eeva Lahti seisoo terassimaisella alueella, josta löytyi palanutta kiveystä. Etualalla Soljalanvainion SE-päätty.	NW-SE	K. Vuoristo	4.10.01	Mv	Kino
124975	12	Valkeakoski	Sääksmäki Rapola	Alapuutarha I, koekuoppa 3.	Palanutta kiveystä.	NW-SE	K. Vuoristo	4.10.01	Mv	Kino
124975	13	Valkeakoski	Sääksmäki Rapola	Rapolan ja Voipaalan raja, inventointikohde 0011. Pajan tai torpan paikka.	Taustalla Rapolan kaakkoisin aitta, etualalla kairattu kohde.	E-W	K. Vuoristo	4.10.01	Mv	Kino
124975	14	Valkeakoski	Sääksmäki Rapola	Voipaala I, inventointikohde 0009. Tiilenpolttuuni.	Eeva Lahti kuopan keskellä, taustalla kiven ja tiilensekaiset kasat. Edustalla kairattua aluetta.	S-N	K. Vuoristo	4.10.01	Mv	Kino
124975	15	Valkeakoski	Sääksmäki Rapola	Voipaala III, inventointikohde 0001. Tervahauta.	Voipaalan mailla sijaitseva vuonna 1997 löydetty miilu.	W-E	K. Vuoristo	4.10.01	Mv	Kino

Rapolan tiluskartta vuodelta 1641. MML: Kartta-arkisto: BB 1a s. 23-24.

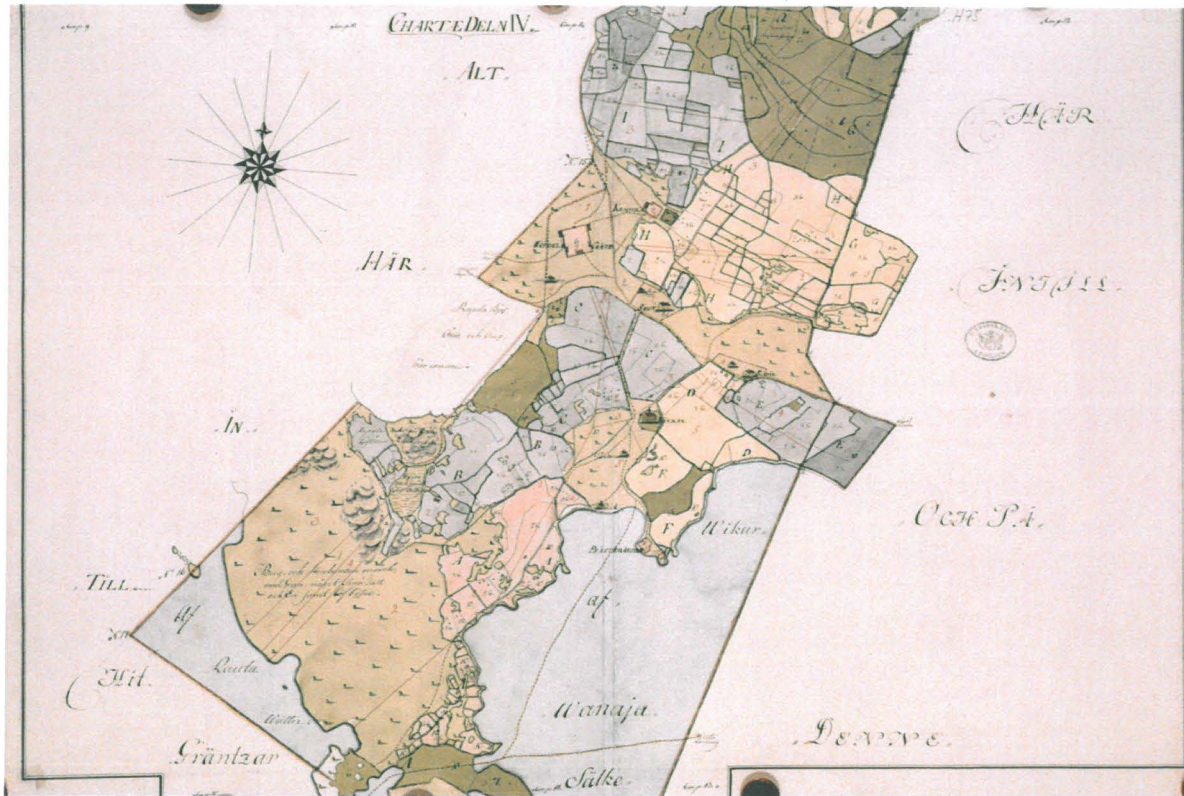

Voipaalan tiluskartta vuodelta 1642. MML: Kartta-arkisto: BB 1a s. 26.

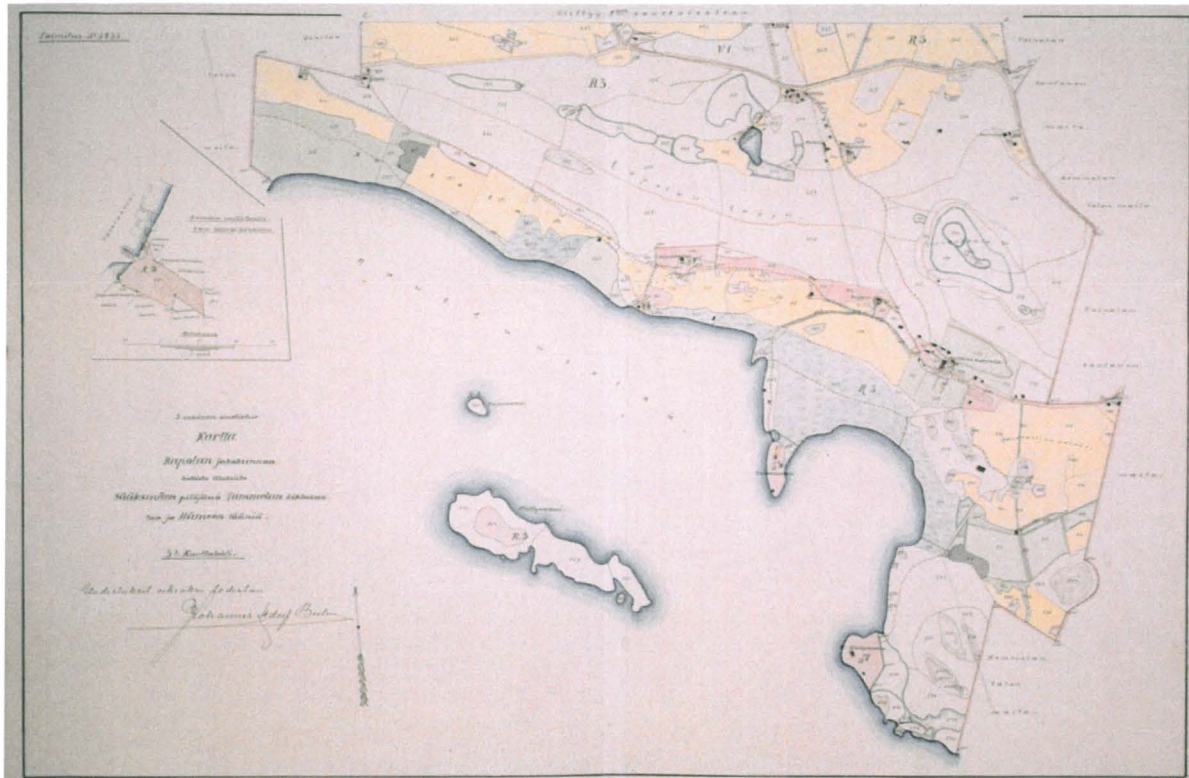

Rapolan tiluskartta vuodelta 1765. MML: Kartta-arkisto: Sääksmäki H 74 3/2-7.

Voipalaan tiluskartta vuodelta 1769. MML: Kartta-arkisto: Säaksmäki H 75 7/3-19.

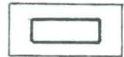
Rapolan jakokunnan uusjakokartta vuodelta 1916. MML: Kartta-arkisto: H74 3.

Karttamerkkien selitykset

Asuinrakennus

Talousrakennus

Maantie

Hiekkatie

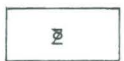
Pihatie

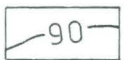
Soranottokuoppa, kuoppa

Kallio

Sähköpylväs

Korkeuskäyrä (m mpy)

Tilan, kylän raja

Pelto

Niitty

Kosteikko

Kaislikko

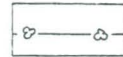
Maatuva vedenraja

Mäntymetsä

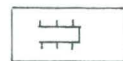
Lehtimetsä

Pensasaita

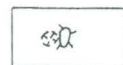
Kivijalka

Kiviramppi

Miilumainen rakenne

Tiilenpolttouuni

Kulttuurikerros

Inventointikohde/
-numero

Koekuoppa

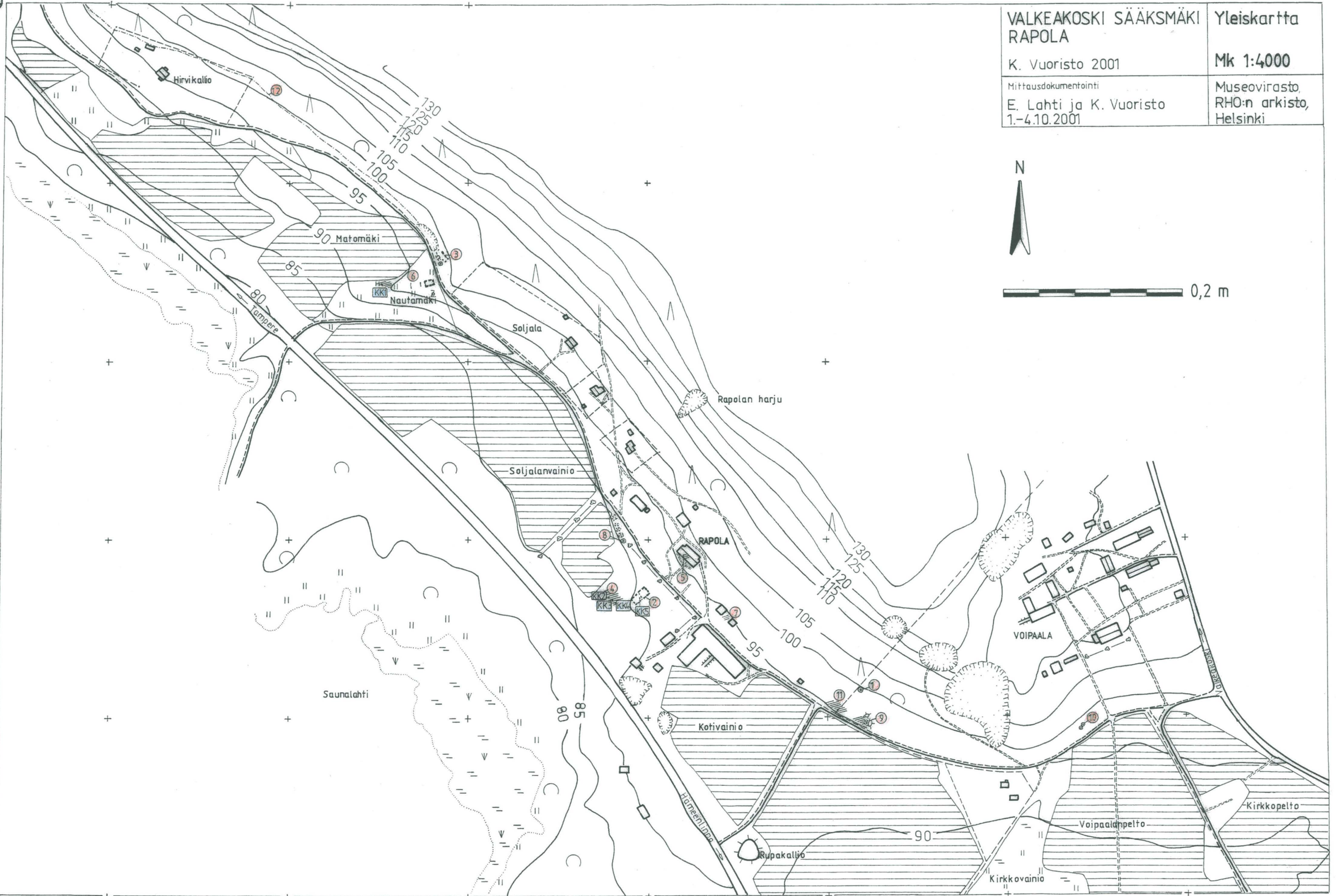

Peruna-/jääkellarin
kuopanne

Karjapolku

6789

**VALKEAKOSKI SÄÄKSMÄKI
RAPOLA**

Yleiskartta

K. Vuoristo 2001

Mk 1:4000

Mittausdokumentointi

E. Lahti ja K. Vuoristo
1.-4.10.2001

Museovirasto,
RHO:n arkisto,
Helsinki

6788

2503

